

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของเยาวชนต่อการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนของศูนย์เยาวชนกรุงเทพมหานคร” ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักการ แนวความคิด ทฤษฎีจากหนังสือ ผลงานด้านข้อเขียน งานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการวิจัย โดยได้รวบรวมและนำเสนอโดยแยกเนื้อหาออกเป็นตอน ๆ ดังนี้

ตอนที่ 1 การศึกษานอกระบบโรงเรียน

- 1.1 การศึกษานอกระบบโรงเรียน
- 1.2 ปรัชญาและแนวคิดการศึกษานอกระบบโรงเรียน
- 1.3 การจัด และหลักการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน
- 1.4 การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน
- 1.5 กิจกรรมเยาวชน
- 1.6 การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนของศูนย์เยาวชนกรุงเทพมหานคร

ตอนที่ 2 ความรู้เรื่องเยาวชน

- 2.1 ความหมาย แนวคิด เกี่ยวกับเยาวชน
- 2.2 แนวคิดทฤษฎีของศูนย์เยาวชน
- 2.3 ศูนย์เยาวชนกรุงเทพมหานคร

ตอนที่ 3 การมีส่วนร่วม

- 3.1 ความหมาย แนวคิดของการมีส่วนร่วม
- 3.2 กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน
- 3.3 ปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการมีส่วนร่วม
- 3.4 ความสำคัญของการมีส่วนร่วมกับการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ตอนที่ 4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 1 การศึกษานอกระบบโรงเรียน

1.1 การศึกษานอกระบบโรงเรียน

ความเป็นมาของการศึกษานอกระบบโรงเรียนในประเทศไทย

การศึกษานอกระบบของประเทศไทยเริ่มมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย ซึ่งในสมัยนั้นเป็นการจัดการศึกษากันภายในครอบครัว และสังคมแวดล้อมใกล้ ๆ ตัว ต่อมาในสมัยกรุงศรีอยุธยา การจัดการศึกษาก็ยังคงยึดหลักการเดิมแต่ได้เคลื่อนย้ายสถานที่เรียนมาทำการเรียนการสอนภายในวัดโดยมีเจ้านาย และข้าราชการเป็นผู้เรียน ครั้นต่อมาในสมัยกรุงธนบุรี กรุงรัตนโกสินทร์ จนถึงต้นรัชกาลที่ 5 ก็ยังคงยึดวัดเป็นศูนย์กลางในการเรียนการสอน แต่การเรียนการสอนในยุคต่าง ๆ ที่ผ่านมายังไม่มีแบบแผนที่แน่นอน จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2480 รัฐบาลในสมัยนั้นซึ่งนำโดย พลตรีพระยาพหลพลพยุหเสนา ได้มีการริเริ่มการจัดการศึกษานอกระบบของไทย โดยวางนโยบายและตั้งคณะกรรมการขึ้นชุดหนึ่งเพื่อพิจารณาเกี่ยวกับการศึกษาผู้ใหญ่ โดยจัดตั้งกองการศึกษาผู้ใหญ่ซึ่งมีหลักการที่จะให้การศึกษาแก่ผู้ใหญ่ที่ไม่ได้อยู่ในระบบโรงเรียน ขาดโอกาสทางการศึกษาในวัยเด็กและเป็นผู้ไม่รู้หนังสือ ให้ได้รับการศึกษาจนอ่านออกเขียนได้ ต่อมาการศึกษาผู้ใหญ่ก็ได้พัฒนาขึ้นเป็นลำดับ โดยได้มีการจัดตั้งกองการศึกษาผู้ใหญ่เพื่อทำหน้าที่ในการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยมีสาระสำคัญว่า การให้ความรู้ให้เขาเหล่านั้นอ่านออกเขียนได้อย่างเดียวนั้นไม่เพียงพอ จะต้องสอนให้เขารู้จักคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็นด้วย เหตุนี้เองรัฐบาลในสมัยพลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เป็นนายกรัฐมนตรี (9 ปีกรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2530) จึงได้ยกฐานะการจัดการศึกษานอกโรงเรียนขึ้นเป็นกรม คือ กรมการศึกษานอกโรงเรียน โดยรวมกองการศึกษาผู้ใหญ่ไว้ด้วย เพื่อทำหน้าที่จัดการศึกษานอกระบบอย่างครบวงจรต่อไป

ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียน

การศึกษานอกระบบโรงเรียน (Non - formal Education) เป็นการจัดการกิจกรรมการศึกษาอย่างหนึ่ง ที่จัดขึ้นตามความเหมาะสมและความต้องการของผู้เรียน โดยให้เสรีภาพแก่ผู้เรียนที่จะกำหนดทางเลือกและแนวทางในการเรียนรู้ด้วยตนเอง สำหรับความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนนี้ได้มีนักการศึกษาและหน่วยงานได้ให้ความหมายไว้กว้างขวางมากดังนี้

การให้ความหมายคำว่าการศึกษาออกโรงเรียนหรือการศึกษาอกระบบ (non-formal education) หมายถึง กิจกรรมทางการศึกษาซึ่งจัดขึ้นนอกระบบโรงเรียน ไม่ว่าจะดำเนินการโดยเอกเทศ หรือเป็นส่วนประกอบสำคัญของกิจกรรมอื่น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ บริการแก่กลุ่มผู้เรียนทุกเพศทุกวัย (คุมบัส : อ่างถึงในสุนทร สุนันท์ชัย, 2532) ซึ่งกรมวิชาการ (2527) ได้ให้ความหมายไว้ใกล้เคียงกันคือ กิจกรรมทางการศึกษา ซึ่งจัดขึ้นนอกระบบโรงเรียน ไม่ว่าจะดำเนินการโดยเอกเทศ หรือเป็นส่วนสำคัญของกิจกรรมอื่น ๆ โดยมีมุ่งประสงค์เพื่อให้ บริการแก่กลุ่มผู้เรียนที่ระบุได้ และมุ่งให้เกิดผลการเรียนรู้ที่ระบุได้

เดวิด ไคล และโทมัส บี คีน (David Kline and Thomas B. Keehn) ให้คำจำกัด ความไว้ว่า “การศึกษานอกระบบโรงเรียน เหมือนกับการศึกษาที่เรียกว่าการศึกษานอกระบบ การศึกษาตลอดชีวิต การศึกษาผู้ใหญ่ การศึกษาแบบเบ็ดเสร็จ เป็นคำที่หมายถึงชีวิตของการ ศึกษา ที่พัฒนาขึ้นมาเป็นทางเลือกหรือส่งเสริมการศึกษาในระบบโรงเรียนหรือเป็นการศึกษาที่จัด ขึ้นเพื่อช่วยปิดช่องว่างของประชากรจำนวนมาก ซึ่งไม่สามารถรับบริการจากในระบบโรงเรียนได้ อย่างเต็มที่ เมื่อเปรียบเทียบการศึกษาในระบบโรงเรียนการศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นการ ศึกษาที่ยืดหยุ่นได้ง่าย” (อ้างถึงในกระทรวงศึกษาธิการ, 2517)

ปฐม นิคมานนท์ (2523) กล่าวว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นกระบวนการ พัฒนาทุกด้าน ทั้งสติปัญญา ร่างกาย อารมณ์ อาชีพ เศรษฐกิจ ความเป็นพลเมืองดี มี ลักษณะสำคัญคือ เป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิตและมีลักษณะบูรณาการ

อุ้นตา นพคุณ (2523) ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า หมายถึง กิจกรรมหรือโครงการใด ๆ ที่สถาบันต่าง ๆ ในสังคมจัดขึ้น โดยมีเจตนาและวัตถุประสงค์ที่จะให้ การเรียนรู้แก่ประชากรที่สามารถกำหนดเป้าหมายได้ ผู้รับการศึกษาเองก็มีเจตนา หรือวัตถุประสงค์ในการจะรับการเรียนรู้ กิจกรรมดังกล่าวจัดให้แก่ประชากรทุกเพศ ทุกวัย ทุกชุมชนและ ทุกระดับการศึกษา เพื่อให้บุคคลดังกล่าวมีความรู้ ทักษะและทัศนคติ ค่านิยมที่ดี กิจกรรมทาง การศึกษานอกระบบโรงเรียน จะต้องจัดขึ้นในระยะเวลาอันสั้น หลักสูตรยืดหยุ่นประหยัดและ ตอบสนองความต้องการ ความสนใจผู้เรียนและปัญหาของชุมชน

สุนทร สุนันท์ชัย (2529) สรุปไว้ว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียนคือ ระบบการ ศึกษาที่จัดขึ้นโดยไม่เน้นหนักในระเบียบแบบแผน มีลักษณะยืดหยุ่นมากกว่ามุ่งสนองวัตถุประสงค์โดยเฉพาะเจาะจงมากกว่าการศึกษาในระบบโรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ดร.วัฒนา พุ่มไพศาล (2521) ได้กล่าวเป็นเชิงเปรียบเทียบไว้ว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียนมี

ลักษณะเหมือนตัวอมบิา คือไม่มีรูปร่างที่แน่นอน โปรโตพลาสซึมไหลสู่ชีวิตโพอเดียวได้ทุกทิศทาง เช่นเดียวกับการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่มีความอ่อนตัวหันเหไปได้หลายทิศทาง แปรเปลี่ยนรูปไปตามสภาพแวดล้อมและกาลเวลา

เกียรติวรรณ อมาตยกุล (2533) ได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ว่า เป็นกิจกรรมการศึกษาที่ไม่มีรูปแบบแน่นอน จัดขึ้นตามความเหมาะสม และความต้องการของผู้เรียน ยึดหลักปรัชญาที่ว่า การศึกษาคือชีวิต ชีวิตคือการศึกษา โดยมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้รู้จักใช้ความคิด ตัดสินใจเรียนรู้ด้วยตนเอง ช่วยเหลือตนเอง รวมทั้งให้ผู้เรียนมีอิสระจากสิ่งแวดล้อมมากที่สุด โดยมีวิธีการเป็นส่วนประกอบที่จะทำให้คนสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และยังเป็นกิจกรรมการศึกษาที่จัดเพื่อคนทุกคนในสังคม

อาชัญญา รัตนอุบล (2540) ได้สรุปความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ว่า “กิจกรรมทางการศึกษาและมวลประสบการณ์ความรู้ใด ๆ ก็ตามที่ได้จัดขึ้นโดยบุคคลหน่วยงาน และสถาบันต่าง ๆ ในสังคม โดยได้จัดขึ้นนอกเหนือไปจากการศึกษาในระบบโรงเรียนภาคปกติ เพื่อพัฒนาความรู้ ความสามารถ ทักษะและทัศนคติที่พึงประสงค์ของกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ โดยยึดหลักการที่ว่าเป็นการสนองความต้องการ ความสนใจและแก้ปัญหาให้แก่กลุ่มเป้าหมายนั้น ๆ”

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (2542) การศึกษานอกระบบเป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผลซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม

ตามที่นักการศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้องได้ให้คำจำกัดความของการศึกษานอกระบบโรงเรียนในแง่ต่าง ๆ ซึ่งพอสรุปได้ว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นการศึกษาที่มีความสำคัญมาก มีขอบเขตกว้างขวาง ครอบคลุมไปถึงกลุ่มคนทุกคน เริ่มตั้งแต่เด็กไปถึงผู้ใหญ่ เป็นกิจกรรมทางการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นและสนองความต้องการของผู้เรียนที่หน่วยงานหรือสถาบันต่าง ๆ จัดขึ้นอย่างมีระบบ แต่เป็นระบบที่อยู่นอกโรงเรียนภาคปกติ เป็นการศึกษาที่มีแบบแผน มีกฎเกณฑ์ หลักสูตร และวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาคนให้เป็นคนดีมีคุณภาพ มีความรู้ ความสามารถ ทักษะ และทัศนคติที่ดี ให้รู้จักคิดแก้ปัญหาให้กับตนเอง รู้จักแสวงหาแนวทางการดำรงชีวิตให้ดีขึ้น อยู่ในสังคมอย่างมีความสุข และมุ่งยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้สูงขึ้น

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน เพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ นั้น มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมของเยาวชนต่อการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนของศูนย์เยาวชน ซึ่งจะมีส่วนช่วยให้เยาวชนมีความรู้ ความสามารถพัฒนาตนเองให้เข้ากับยุคสมัยได้ ซึ่งจะส่งผลต่ออนาคตของชาติได้อีกทางหนึ่ง

1.2 ปรัชญาและแนวความคิดการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ได้มีผู้ให้ความหมายของปรัชญาไว้ต่าง ๆ กันดังนี้

ศุภร ศรีแสน (2523) ได้นำความคิดเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษาผู้ใหญ่ และการศึกษานอกระบบโรงเรียนของ โกวิท วรพิพัฒน์ ซึ่งได้กล่าวไว้ว่า การจัดการศึกษาเพื่อช่วยให้ผู้เรียน นำความรู้ไปใช้ปรับปรุงชีวิตให้ดีขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับสมมุติฐานที่ว่า ทุกคนต้องการความสุข วิธีทางอันหนึ่งที่จะช่วยให้คนบรรลุความสุข ก็คือ การปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมและการเป็นคนคิดเป็น

อุ้นตา นพคุณ (2523) ให้แนวคิดว่า ภารกิจที่เป็นไปได้ของการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน เพื่อการพัฒนาคนนั้นมีลักษณะดังนี้

- (1) จัดกิจกรรมการศึกษอย่างกว้างขวางในหลาย ๆ รูปแบบตามลักษณะสถาบันและสภาพแวดล้อมต่าง ๆ เช่น โครงการฝึกอบรมผู้ที่ไร้ฝีมือในสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน
- (2) จัดกิจกรรมทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับผู้ปฏิบัติกรอยู่เพื่อเพิ่มพูนทักษะและความรู้ เช่น ในรูปของการฝึกอบรมและสัมมนา
- (3) จัดกิจกรรมในรูปแบบของการให้การศึกษา เพิ่มพูนความรู้หรือการศึกษาต่อเนื่องสำหรับผู้ที่ออกจากระบบการศึกษาในโรงเรียนแล้ว

ปฐม นิคมานนท์ (2528) กล่าวว่า การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนของไทยที่จัดอยู่ในปัจจุบัน จัดแบ่งกว้าง ๆ เป็น 3 ลักษณะคือ

- (1) การให้ความรู้พื้นฐานในการดำรงชีวิตและการศึกษาต่อเนื่อง ได้แก่ การศึกษาประเภทที่จัดสำหรับช่วยให้ผู้เรียนคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น ซึ่งจัดการศึกษาในรูปแบบนี้จัดในลักษณะการศึกษาผู้ใหญ่ สายสามัญ การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทต่าง ๆ

(2) การให้การศึกษเพื่อเพิ่มพูนความรู้ และลักษณะวิชาชีพ ได้แก่ การศึกษาที่จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนางานอาชีพและชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น การศึกษาประเภทนี้ เป็นการจัดการสอนวิชาชีพหลักสูตรระยะสั้นและกลุ่มสนใจ

(3) จัดการศึกษาเพื่อทำให้ข่าวสารข้อมูล โดยมีความมุ่งหมายเพื่อให้ข้อมูล และข่าวสารที่จะนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ส่งเสริมความรู้ ความคิดต่าง ๆ และเพื่อป้องกันการลืมนหนังสือ การจัดการศึกษาประเภทนี้ในลักษณะห้องสมุดประชาชนที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน เผยแพร่สิ่งพิมพ์ ใสตทัศนศึกษา และสื่อมวลชน

सनानजितर सुकनरुथरुपु (2529) ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาคนเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาในด้านต่าง ๆ และการใช้การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาตามกระบวนการนี้ ซึ่งแนวคิดนี้มีพื้นฐานมาจากความเชื่อเกี่ยวกับมนุษย์ ดังนี้ คือ

(1) มนุษย์ทุกคนต่างก็มีความสำคัญและมีลักษณะเฉพาะตัวแตกต่างกัน แต่ละคนควรจะได้รับ การปฏิบัติอย่างเป็นธรรมและมีเกียรติในฐานะเป็นมนุษย์คนหนึ่ง

(2) มนุษย์ทุกคนย่อมมีสิทธิ และสามารถกำหนดวิถีทาง การดำรงชีวิตตามที่ต้องการได้

(3) บุคคลถ้ามีโอกาส ย่อมเรียนรู้การเปลี่ยนแปลงเจตคติและพฤติกรรม ตลอดจนพัฒนาขีดความสามารถใน ความรับผิดชอบต่อสังคมของตนให้สูงขึ้นได้

(4) บุคคลแต่ละคนมีความสามารถในการคิดริเริ่ม การเป็นผู้นำและมีศักยภาพที่ซ่อนเร้นอยู่ ถ้าได้รับการพัฒนาให้ถูกต้อง จะสามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้

เกียรติวรรณ อมาตยกุล (2530) กล่าวว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นการพัฒนาด้านทรัพยากรมนุษย์ อันเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาต่าง ๆ ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ คุณธรรม อาชีพ วิธีการดำรงชีวิต เน้นการพึ่งตนเองได้ของปัจเจกชนและชุมชน ด้วยการให้การ ศึกษาแบบช่วยให้ประชาชนเกิดความสำนึกถึงปัญหาความจำเป็นการแก้ปัญหา

พอจะสรุปปรัชญาและแนวคิดทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนได้ว่า เป็นการจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างให้ประชาชนได้มีความรู้พื้นฐาน พัฒนาเพิ่มพูนความรู้และรู้จักคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น ต้องการให้เป็นคนดี มีศีลธรรมสูง มีคุณธรรมดี มีความตั้งใจจริง มีมานะอดทนเยี่ยม มีน้ำใจอันดีรู้จักเสียสละส่วนตัวเพื่อส่วนรวม มีความรับผิดชอบ มีระเบียบวินัย เคารงครัด ตรงต่อเวลา มีความเชื่อมั่นในตนเอง กล้าแสดงออกในสิ่งที่ควร มีมนุษยสัมพันธ์ดี

ไม่เป็นภาระของสังคม เป็นผู้ที่สังคมต้องการและเป็นแบบอย่างที่ดีนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน และมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น พร้อมทั้งให้เป็นคนเก่ง คนฉลาด คนดี และสามารถอยู่ในสังคม ได้อย่างมีความสุข

1.3 การจัดและหลักการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน

สุนทร สุนันท์ชัย (2525) กล่าวว่า การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนนั้น เป็นการมุ่งผลิตเพื่อพัฒนาประชากร ทั้งนี้ เพราะเป้าหมายสุดท้ายในการพัฒนา คือ มุ่งให้ประชาชน “มีความสุข อยู่ดีกินดี” โดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา เน้นการพึ่งพาตนเองของสังคม เน้นความร่วมมือในการพัฒนา เน้นอิสระในการตัดสินใจเลือก นั่นก็หมายถึงการยอมรับนับถือในศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ของบุคคล เช่นเดียวกับที่ ดร.ก่อ สวัสดิพานิชย์ (2532) ที่กล่าวถึง ความสำคัญของการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่มีต่อการพัฒนาประเทศ พอสรุปได้ว่า ...การพัฒนาศึกษานอกโรงเรียน เป็นกิจกรรมอันกว้างใหญ่ มีหน่วยงานและประชาชนจัดทำเป็นจำนวนมาก หลักสูตรที่ใช้ก็เป็นหลักสูตรระยะสั้นที่มุ่งจะให้บริการแก่กลุ่มเป้าหมายโดยตรง และยิ่งบ้านเมืองพัฒนามากขึ้น การศึกษานอกโรงเรียนก็ยิ่งมีความสำคัญมากขึ้น การจัดการศึกษานอกโรงเรียน จึงต้องผสมผสานการเรียนรู้แนวการศึกษาตามระบบโรงเรียน และแนวการศึกษาที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตของประชาชน กล่าวคือ อาจมีการจัดกิจกรรมในรูปกลุ่มผู้เรียน หรือชั้นเรียน แต่เป็นการจัดที่มีความคล่องตัว ยืดหยุ่นกว่าการศึกษาในระบบโรงเรียน ในขณะเดียวกัน การศึกษานอกโรงเรียนก็ให้ความสำคัญต่อกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติในสังคม แต่ไม่ได้ปล่อยให้เกิดการเรียนรู้ขึ้นเอง หากจะจัดให้มีการส่งเสริมในรูปของแหล่งวิชา หรือเครือข่ายแหล่งวิชา เพื่อสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2536)

ซึ่งสอดคล้องกับ อังกร บัวศรี (อ้างใน พรทิพย์ ทิพนา, 2537) ได้สรุปลักษณะของการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ดังนี้

(1) ไม่ตายตัวและมีความยืดหยุ่นเป็นอย่างมาก เช่น ไม่จำกัดพื้นความรู้ของผู้เรียน ไม่กำหนดเวลาแน่นอน ไม่มีหลักสูตรตายตัว ไม่วัดผลเหมือนโรงเรียนทั่วไป ไม่จำเป็นต้องมีสถานที่เรียนโดยเฉพาะ ไม่จำกัดความรู้ของผู้สอน

(2) ผู้เรียนต่างมาเรียนด้วยความสมัครใจ ไม่มีการบังคับ

(3) สนองความต้องการผู้เรียนด้วยเวลาอันรวดเร็ว หรือเกือบทันทีทันใด ไม่ว่าจะผู้เรียน มีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มพูนความรู้ หรือเพื่อประโยชน์ในการประกอบอาชีพของตน

(4) การจัดการศึกษาประเภทนี้ ไม่จำเป็นต้องเป็นความรับผิดชอบของสถาบันที่มีหน้าที่หลักในการจัดการศึกษาในโรงเรียนเท่านั้น สถาบันทางสังคมอื่นก็จัดทำได้

(5) ผลของการศึกษาไม่จำกัดอยู่เฉพาะเพื่อสนองความต้องการของผู้เรียนโดยตรง เท่านั้น ยังมีผลต่อการพัฒนาสังคมโดยตรงอีกด้วย และเป็นผลที่อาจเกิดขึ้นในเวลาอันสั้น

สรุปได้ว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นการศึกษามีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาประเทศ ทั้งนี้จะเห็นได้ว่า กิจกรรมในแผนงาน โครงการของหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาย่อมจะมีกิจกรรมที่ให้ความรู้แก่ประชาชนสอดแทรกอยู่เสมอโดยไม่ทางตรงก็ทางอ้อม ในลักษณะของการศึกษานอกระบบโรงเรียน ดังที่ สากล สถิติวิทยานันท์ (2532) ได้กล่าวไว้ว่า การศึกษานอกโรงเรียน เป็นการศึกษาที่ไม่มีระบบการเรียนการสอนที่แน่นอน แม้บางครั้งจะจัดเป็นชั้นเรียน แต่หลักสูตรและเวลาเรียนมักเป็นไปตามความต้องการของผู้เรียน กิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นจะบริการแก่ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย ทุกระดับการศึกษา สอดคล้องกับที่ ยูพา ทรัพย์อุไร (2527) ที่กล่าวไว้ว่า การจัดการศึกษานอกโรงเรียนในปัจจุบัน มิใช่เป็นการจัดการศึกษาเพื่อให้ประชาชนอ่านออกเขียนได้เท่านั้น แต่เป็นการให้บริการและให้โอกาสทางการศึกษาแก่ประชาชนที่อยู่นอกโรงเรียน เพื่อเสริมสร้างให้เขามีความรู้พื้นฐานในการดำรงชีวิต มีความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ ทราบข้อมูลข่าวสารที่ทันต่อเหตุการณ์ มีเครื่องมือและรู้จักแสวงหาข้อมูลมาประกอบการตัดสินใจและหาทางเลือกที่เหมาะสม ซึ่งทางเลือกนี้ย่อมจะเปลี่ยนแปลงไปตามสภาวะการณ์ของสังคม สิ่งแวดล้อม และกาลสมัย

หลักในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน

การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นกระบวนการของการศึกษาตลอดชีวิตที่รัฐจะต้องจัดให้ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคกัน โดยเฉพาะการศึกษาพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตตามมาตรฐานของสังคม ซึ่งเป็นสิทธิที่ทุกคนพึงได้รับ และนอกจากนั้นยังจะต้องได้รับการศึกษาต่อเนื่องจากการศึกษาพื้นฐานของชีวิตเพื่อนำความรู้ไปพัฒนาอาชีพและคุณภาพชีวิตของตนเอง

การศึกษานอกโรงเรียน เป็นการศึกษาที่จัดขึ้นเพื่อต้องการให้บุคคลคิดเป็นทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น มีคุณภาพที่ดี สามารถพัฒนาตนเอง ครอบครัวยุวมชนและประเทศชาติได้

อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นการจัดการศึกษานอกโรงเรียนควรยึดหลัก (วิชชุตา หุ่นวิไล, 2532) ดังนี้

1. หลักการเรียนรู้เพื่อการทำงานและการทำงานเพื่อการเรียนรู้ หลักการดังกล่าวเป็นหลักการที่เป็นความจริงที่เป็นพื้นฐานของชีวิตมนุษย์ เพราะงานกับมนุษย์ย่อมเป็นสิ่งที่แยกออกจากกันไม่ได้ การศึกษานอกโรงเรียนจึงนำเอาความจริงที่เป็นธรรมชาติมาเป็นหลักในการดำเนินงานการศึกษานอกโรงเรียน

2. หลักการบริการการศึกษาเป็นแบบเปิด คือการดำเนินงานการศึกษานอกโรงเรียน ผู้บริการจะต้องทำให้เกิดความคล่องตัว ความยืดหยุ่นและเปลี่ยนแปลงได้ กฎระเบียบต่าง ๆ จะต้องกำหนดไว้อย่างกว้าง ๆ สรรหาแนวทาง วิธีการและรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้สอดคล้องและสนองความต้องการของผู้เรียนให้มากที่สุด

3. หลักสังคมของการเรียน การศึกษานอกโรงเรียนถือหลักการว่าสถาบันที่มีอยู่ในสังคมเป็นสถานการเรียนรู้ทั้งสิ้น การดำเนินงานการศึกษานอกโรงเรียนนั้นอาศัยสถาบันต่าง ๆ ที่มีอยู่เสริมสร้างการเรียนรู้ เช่น ทางศาสนา สังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง ครอบครัว สมาคม มูลนิธิ สโมสร ชมรม และชุมชน เป็นสังคมของการเรียนของการศึกษานอกโรงเรียนทั้งสิ้น

4. หลักความเสมอภาคและเสรีภาพในการศึกษา การศึกษานอกโรงเรียนให้โอกาสทางการศึกษาแก่ประชาชนในชนบทและในเมือง ให้ทุกคนได้รับการศึกษาตามความถนัด ความสนใจ ความสามารถ และความต้องการความจำเป็นของบุคคลและสังคม

5. หลักการศึกษาตลอดชีวิต มนุษย์จะต้องเรียนรู้ตั้งแต่เกิดจนตาย ทั้งนี้เพื่อจะได้ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อชีวิตการทำงานและเพื่อจะได้สามารถดำเนินชีวิตและดำรงชีวิตอยู่รอดได้ตลอดไป

6. หลักการระดมสรรพกำลังกำลังทั้งปวงที่มีอยู่ในสังคม การศึกษานอกโรงเรียนถือว่าการศึกษาคือภารกิจของทั้งบุคคลและสังคม จึงจำเป็นต้องระดมเอาทรัพยากรมาเพื่อให้การศึกษานอกโรงเรียนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

7. หลักการศึกษาเพื่อปวงชน การศึกษานอกโรงเรียน การศึกษาเพื่อทุกคนมิใช่เป็นการศึกษาเพื่อคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง อาชีพใดอาชีพหนึ่ง หมู่ใดหมู่หนึ่ง หรือชุมชนใดชุมชนหนึ่ง แต่เป็นการศึกษาที่เป็นไปสำหรับคนทุกคน ทุกเวลา ทุกสถานที่

8. หลักการจัดให้สัมพันธ์กับการพัฒนาในด้านอื่น เช่น มีหน่วยฝึกอบรมในเรื่องการศึกษาออกโรงเรียน สำหรับฝึกบุคลากรที่จะเป็นกำลังสำคัญแก่หน่วยงานอื่น ๆ

9. หลักการจัดควรมีการทดลองในการศึกษาออกโรงเรียนในวงแคบก่อนที่จะขยายงานให้กว้างออกไป โดยให้สถาบันอุดมศึกษา สถาบันทางศาสนา สื่อมวลชนเข้ามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาออกโรงเรียน และควรมีการควบคุมด้านคุณภาพของสื่อมวลชน ได้แก่ การจัดการรายการวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ เป็นต้น

พอสรุปได้ว่า การศึกษาออกโรงเรียน เป็นการศึกษาที่มีความสำคัญมาก มีขอบเขตกว้างขวาง ครอบคลุมไปถึงกลุ่มคนทุกคน เริ่มตั้งแต่เด็กไปถึงผู้ใหญ่ เป็นกิจกรรมทางการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นและสนองความต้องการของผู้เรียนที่หน่วยงานหรือสถาบันต่าง ๆ จัดขึ้นอย่างมีระบบ แต่เป็นระบบที่อยู่นอกโรงเรียนภาคปกติ เป็นการศึกษาที่มีแบบแผน มีกฎเกณฑ์ หลักสูตร และวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาคนให้มีความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่ดี ให้รู้จักคิดแก้ปัญหาให้กับตนเอง รู้จักแสวงหาแนวทางการดำรงชีวิตให้ดีขึ้น อยู่ในสังคมอย่างมีความสุข และมุ่งยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้สูงขึ้น

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การจัดการศึกษาออกโรงเรียน เพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ นั้น มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมของเยาวชนต่อการจัดกิจกรรมการศึกษาออกโรงเรียนของศูนย์เยาวชนกรุงเทพมหานคร ซึ่งจะมีส่วนช่วยให้เยาวชนมีความรู้ ความสามารถพัฒนาตนเองให้เข้ากับยุคสมัยได้ ซึ่งจะส่งผลต่ออนาคตของชาติได้อีกทางหนึ่ง อีกทั้งเปิดโอกาสให้เยาวชน ประชาชนทั่วไปทุกระดับชั้น โดยไม่มีข้อจำกัดได้เข้ามาศึกษาหาความรู้ และเข้าร่วมกิจกรรมตามความต้องการ และความสนใจ

1.4 การจัดกิจกรรมการศึกษาออกโรงเรียน

การจัดการศึกษาออกโรงเรียนในความรับผิดชอบของกรมการศึกษาออกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการนั้น เป็นงานที่จัดขึ้นเพื่อมุ่งเน้นที่จะพัฒนาประชาชนให้มีความรู้ ความเข้าใจ มีความพร้อมที่จะรับบริการและให้ความร่วมมือกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ซึ่งแนวทางในการจัดให้บริการทางการศึกษาออกโรงเรียนจำเป็นจะต้องดำเนินการให้มีความสอดคล้องและต่อเนื่องกันอย่างเป็นกระบวนการของการศึกษาตลอดชีวิต

กิจกรรมการศึกษาออกโรงเรียน หมายถึง กิจกรรมที่จัดขึ้นนอกระบบโรงเรียน อาจจัดเป็นเอกเทศหรือเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมอื่น ๆ สำหรับบุคคล องค์กรหรือ

หน่วยงานที่ใช้ความพยายามในการจัดนั้น อาจเป็นหน่วยงานทางการศึกษาโดยตรง หรือเป็นหน่วยงานที่อาศัยการศึกษาเป็นเครื่องมือไปสู่วัตถุประสงค์ของการพัฒนา โดยครอบคลุมสาระสำคัญ 3 ประการ คือ

- 1) กลุ่มเป้าหมาย คือบุคคลที่มีอายุ 14 ปี บริบูรณ์ หรือพ้นเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับแล้ว และไม่อยู่ในระบบโรงเรียน
- 2) ลักษณะของกิจกรรม ยืดหลักของความยืดหยุ่น คล่องตัว ปรับเปลี่ยนได้ตามวัตถุประสงค์และสถานการณ์ อาทิ หลักสูตร วิธีการ ระยะเวลา ผู้จัด สถานที่จัด
- 3) สาระของกิจกรรมมี 3 มิติ โดยอาศัยความหมายของ โกวิท วรพิพัฒน์ (2533) คือ

3.1) การจัดการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อเป็นพื้นฐานการดำรงชีวิต หมายถึง การศึกษาที่ส่งเสริมและพัฒนาความรู้ในระดับพื้นฐานเพื่อการดำรงชีวิต มุ่งพัฒนาให้กลุ่มเป้าหมายสามารถพัฒนาระบบการเรียนรู้ คิดวิเคราะห์และแก้ปัญหา และรู้จักหาข้อมูล ประกอบการคิดการตัดสินใจในการดำรงชีวิตประจำวัน

3.2) การจัดการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อพัฒนาข่าวสารข้อมูล หมายถึง การศึกษาที่ส่งเสริมให้กลุ่มเป้าหมายรู้จักค้นคว้าหาความรู้และข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ ให้ทันต่อเหตุการณ์และการเปลี่ยนแปลงของสังคม

3.3) การจัดการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อพัฒนาทักษะและอาชีพ หมายถึง การศึกษาที่ส่งเสริมและพัฒนาความรู้ ทักษะและอาชีพให้กับกลุ่มเป้าหมาย เพื่อนำไปประกอบอาชีพหรือพัฒนาอาชีพของตน

โดยนัยของการศึกษานอกระบบโรงเรียนดังกล่าว สามารถสอดแทรกในกระบวนการเรียนรู้ได้หลายมิติ การวิเคราะห์กระบวนการการศึกษานอกระบบโรงเรียนอาจดำเนินการได้หลายรูปแบบ แต่ที่นิยมกันแพร่หลาย และกว้างขวางมากที่สุด คือการแบ่งเป็นมิติการเรียนรู้ 3 มิติ ดังที่ โกวิท วรพิพัฒน์ (2533) กล่าวไว้ข้างต้น

นอกจากนี้ โกวิท วรพิพัฒน์ (2533) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์มิติของการจัดการศึกษาทั้ง 3 มิติดังกล่าวว่า การให้การศึกษอบรมทั้ง 3 มิติ จะมีลักษณะต่อเนื่องเสริมซึ่งกันและกันอยู่ตลอดเวลา ชีวิตบุคคลจะได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน อันจำเป็นต่อการดำรงชีวิตและการอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข แต่เนื่องจากเงื่อนไขความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ทำให้ความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่บุคคลเคยได้รับไม่เพียงพอที่จะเผชิญต่อสถานการณ์ใหม่ ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ บุคคลจึงควรจะได้รับข่าวสารข้อมูลที่จำเป็นในการแก้ปัญหาภายใต้สถานการณ์

ใหม่อยู่ตลอดเวลา อย่างไรก็ตาม ในบางกรณีเงื่อนไขและความจำเป็นในการดำรงชีวิตของบุคคล ไม่สามารถที่จะเผชิญชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพ โดยใช้ความรู้พื้นฐานที่มีอยู่เดิม หรือเพียงการรับรู้ ข่าวสารข้อมูลเท่านั้น แต่มีความจำเป็นที่จะต้องได้รับการฝึกทักษะระยะสั้นที่เข้มข้นมากกว่าเพื่อให้พร้อมที่จะรับสถานการณ์ใหม่ ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ความรู้ที่ได้รับจากการให้ ข่าวสารและการฝึกทักษะระยะสั้น จะเป็นส่วนปรับขยายความรู้พื้นฐานของบุคคลให้เหมาะสมกับ สภาพแวดล้อม ปัญหาและเงื่อนไขความเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่อง จากนั้นก็จะมีโอกาส ได้รับข่าวสารข้อมูลอย่างต่อเนื่อง และได้รับการฝึกทักษะเป็นระยะ ๆ ต่อไปจนตลอดชีวิต

สำหรับศูนย์เยาวชนกรุงเทพมหานครได้จัดกิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียน โดย คำนึงถึงความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสภาพเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม รวมทั้ง ความคับคั่งของจราจรในปัจจุบันทำให้ชาวกรุงเทพมหานครเกิดความเครียดมากขึ้นและมีเวลาว่าง สำหรับพักผ่อนคลายความเครียดได้น้อยลง ในขณะที่เดียวกันความต้องการอื่น ๆ ซึ่งจำเป็นสำหรับ ชีวิต เช่น ความต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนด้านต่าง ๆ ความต้องการเพื่อฝึกทักษะต่าง ๆ ฯลฯ

กรุงเทพมหานครตระหนักถึงความจำเป็นเหล่านี้จึงได้ส่งเสริมกิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนด้านศูนย์เยาวชน เพื่อให้บริการแก่เด็กเยาวชน และประชาชนทั่วไป โดยจัด กิจกรรมที่หลากหลาย ซึ่งสามารถเลือกเข้ามามีส่วนร่วมตามความสนใจและความต้องการ เช่น ด้านกีฬา นาฏศิลป์ ศิลปะ คหกรรมและห้องสมุด เพื่อสามารถให้บริการครอบคลุมถึงประชาชน ทั่วไป เพื่อให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมด้านต่าง ๆ เช่น การออกกำลังกาย เล่นกีฬา อ่านหนังสือ ร่วมกิจกรรมพบปะสังสรรค์แลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน รวมทั้งร่วมกัน ประกอบกิจกรรมบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ในวันสำคัญของชาติและศาสนา

การศึกษาจากระบบโรงเรียนสามารถจัดกิจกรรม เพื่อพัฒนาคนได้อย่างกว้างขวาง หลายรูปแบบตามสภาพแวดล้อมและชุมชนต่าง ๆ ดังภารกิจของการศึกษาจากระบบโรงเรียนใน การพัฒนากำลังคน (อุ้นตา นพคุณ, 2523) คือ

1. การจัดกิจกรรมทางการศึกษาอย่างกว้างขวางในหลาย ๆ รูปแบบตามสถาบันและ สภาพแวดล้อมต่าง ๆ เช่น โครงการฝึกอบรมผู้ที่ไร้ฝีมือตามโรงงานหรือในสถาบันพัฒนาฝีมือ แรงงานตามชุมชนบท ในสถานที่ฝึกอบรมหรือศูนย์ของหน่วยงานต่าง ๆ เช่น ศูนย์ฝึกอาชีพ หน่วยงานฝึกอาชีพเคลื่อนที่ นิคมสร้างตนเอง ฯลฯ

2. การจัดกิจกรรมทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับผู้ปฏิบัติการอยู่เพื่อเพิ่มพูนทักษะ ความรู้ ในรูปของการฝึกอบรม สัมมนา เช่น การฝึกอบรมระหว่างประจำการ In service Training หรือการให้เข้าหลักสูตรฝึกอบรมระยะสั้น เช่น โรงเรียนนายอำเภอ โรงเรียนเสนาธิการทหาร การฝึกอบรมด้านผู้บริหารระดับกลาง ระดับสูง ฯลฯ

3. การจัดกิจกรรมในรูปแบบของการให้การศึกษา เพื่อเพิ่มพูนความรู้หรือการศึกษาต่อเนื่องสำหรับผู้ที่ไม่ออกจากการศึกษาในระบบโรงเรียนแล้ว การศึกษารูปแบบนี้อาจจะจัดขึ้นเป็นการเตรียมบุคคลก่อนการมาประกอบอาชีพ หรืออาจจัดขึ้นสำหรับผู้จบการศึกษา ระยะเวลาแต่ความรู้ที่ได้รับมาแล้วขาดหายไปบ้าง ต้องมีการกระตุ้นและส่งเสริม กิจกรรมประเภทนี้ อาจจะไปในลักษณะของการฝึกอบรมก่อนประจำการ (Pre - service Training) เนื่องจากความรู้ทางด้านเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์มีความก้าวหน้าเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ บุคคลจึงมีความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงความชำนาญให้ทันสมัยยิ่งขึ้น การศึกษานอกระบบโรงเรียน จะช่วยส่งเสริมให้ประชาชนได้รับโอกาส เพิ่มพูนทักษะให้ทันสมัยยิ่งขึ้น อาจทำได้โดยจัดหลักสูตรฝึกอบรมระยะสั้น

การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีกิจกรรมแตกต่างกันออกไปตามสภาพปัญหาและความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย เพ็ญศรี ทวีสุวรรณ (2532) ได้สรุปลักษณะที่สำคัญของการศึกษานอกระบบคือ

1. รูปแบบการจัดการไม่แน่นอนแตกต่างกันไปตามจุดมุ่งหมาย วัตถุประสงค์ของผู้จัด ผู้รับบริการ
2. หลักสูตรและเนื้อหายืดหยุ่นได้มาก ขึ้นอยู่กับความสนใจของผู้เรียน สภาพแวดล้อมท้องถิ่น จุดมุ่งหมายของวิชา
3. การเรียนการสอนมีรูปแบบวิธีการแตกต่างกันไปตามความเหมาะสมของเนื้อหา วิชา ตัวผู้เรียน สื่อการเรียนการสอน
4. ระยะเวลา ขึ้นอยู่กับลักษณะของวิชา ความสนใจของผู้เรียนและจุดมุ่งหมายของการเรียน
5. สถานที่ เปลี่ยนแปลงโยกย้ายได้ เป็นไปตามความพร้อมและความเหมาะสมของท้องถิ่น และจำนวนผู้เรียน

ประเภทการจัดกิจกรรมทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน

กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียน เน้น 2 กลุ่มใหญ่คือ กลุ่มที่ไม่มีโอกาสศึกษา และกลุ่มผู้พลาดโอกาสทางการศึกษา โดยมุ่งไปที่คนกลุ่มในเมืองและกลุ่มในชนบท จึงได้จัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายในลักษณะของการให้การศึกษาลดชีวิต กิจกรรมประเภทต่าง ๆ นี้ แบ่งออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ อุดม เขยกีวงศ์ (2527)

1. กิจกรรมด้านความรู้พื้นฐาน เป็นกิจกรรมให้ความรู้เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต มุ่งช่วยให้ผู้เรียนสามารถคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น มีเครื่องมือในการประกอบอาชีพ และรู้จักศึกษาข้อมูลต่าง ๆ มาประกอบในการคิด การตัดสินใจในชีวิตประจำวัน โดยจัดเป็นการศึกษาผู้ใหญ่เบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จระดับที่ 3 - 4 และการศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญระดับที่ 1 - 2 และที่ 5

2. กิจกรรมด้านทักษะเพื่อการดำรงชีวิต เป็นการเพิ่มพูนความรู้ด้านทักษะอาชีพที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงานและการดำเนินชีวิต เป็นรูปแบบของการศึกษาที่จัดขึ้นตามความต้องการและความพร้อมของประชาชน เป็นการศึกษาคือช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาอาชีพ มีชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองให้ดียิ่งขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ กิจกรรมประเภทนี้มีลักษณะของการฝึกทักษะอาชีพต่าง ๆ ทั้งระยะสั้นและระยะยาว โดยจัดในรูปของโรงเรียนอาชีวศึกษาผู้ใหญ่ประจำที่ โรงเรียนฝึกอาชีพเคลื่อนที่และกลุ่มสนใจ

3. กิจกรรมด้านข่าวสารและข้อมูล เป็นการช่วยให้ข้อมูลข่าวสารที่ทันต่อเหตุการณ์ หรือความรู้รอบตัวเพื่อนำไปใช้ในชีวิตรประจำวัน กิจกรรมประเภทนี้จัดขึ้นเพื่อป้องกันการลืมนหนังสือ เพื่อย้ำและส่งเสริมความรู้ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ต่าง ๆ โดยจัดในรูปของการให้บริการความรู้ผ่านสื่อสารมวลชนทุกชนิด และแหล่งวิชาความรู้ที่สามารถเรียนด้วยตนเองทุกเรื่องทุกเวลา นอกจากนี้ยังได้จัดที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ห้องสมุดประชาชนประจำจังหวัดและอำเภอ การจัดการศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์ การจัดรายการวิทยุและโทรทัศน์ การผลิตเอกสารสิ่งตีพิมพ์ บริการด้านโสตทัศนศึกษา ตลอดจนการจัดนิทรรศการความรู้ด้านต่าง ๆ ทั้งแบบประจำและเคลื่อนที่

อุ้นตา นพคุณ (2523) ได้กล่าวถึงกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนของคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งมี 5 ประเภท จำแนกโดยคำนึงถึงกลุ่มเป้าหมายประชากร ดังนี้

1. การศึกษาแม่และเด็กหรือการศึกษาครอบครัว
2. กิจกรรมองค์การเยาวชน
3. การศึกษาผู้ใหญ่
4. การศึกษาชุมชนเพื่อพัฒนาชุมชน
5. การศึกษาพิเศษและการศึกษาต่อเนื่อง

สรุปได้ว่าการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนนี้ ผู้จัดสามารถจัดได้หลายแบบหลายวิธีแล้วแต่บุคคลหรือหน่วยงานจะจัดขึ้นโดยยึดหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาแล้ว เช่น เกณฑ์ของวัตถุประสงค์ เกณฑ์ของเนื้อหา เกณฑ์กลุ่มเป้าหมายประชากร เป็นต้น นักการศึกษานอกระบบโรงเรียนอีกท่านหนึ่งที่สำคัญและได้แบ่งกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามเกณฑ์พฤติกรรมที่ประสงค์จะก่อให้เกิดกับผู้เรียนคือ โนลส์ (Knowles 1950) แบ่งได้เป็น 5 ประเภทคือ

1. ด้านความรู้ กิจกรรมที่ควรใช้ เช่น การอ่าน การบรรยาย การอภิปรายเนื้อหา จากตำรา การอภิปรายเป็นคณะ การใช้อุปกรณ์โสตทัศนศึกษา
2. ด้านความเข้าใจ กิจกรรมที่ควรใช้ เช่น การอภิปรายแก้ปัญหาระหว่างผู้เรียน การยกตัวอย่างเฉพาะกรณี การทดลองให้ฝึกทักษะ
3. ด้านทักษะ กิจกรรมที่ควรใช้ เช่น การสาธิตขั้นต้นหรือวิธีการ การฝึกซ้อม การทำแบบฝึกหัด การฝึกงาน การแสดงบทบาทสมมติ
4. ด้านทัศนคติ กิจกรรมที่ควรใช้ เช่น การให้อภิปรายอย่างอิสระ การให้คำปรึกษา การยกตัวอย่างเฉพาะกรณี การเล่นเกมต่าง ๆ
5. ด้านค่านิยม กิจกรรมที่ควรใช้ เช่น การสัมมนา การแสดงละคร การแสดงบทบาทสมมติ การฟังธรรม การอภิปรายขั้นปรัชญา
6. ด้านความสนใจ กิจกรรมที่ควรใช้ เช่น รายการโทรทัศน์ รายการทางวิทยุ การจัดทัศนศึกษา การจัดนิทรรศการ การจัดฉายภาพยนตร์ การแสดงละคร

เนื่องจากปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจและการเมือง รวมทั้งมีความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างวิธีการใหม่ ๆ ในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยทำให้การเรียนรู้เป็นสิ่งที่อยู่ใกล้ตัว และแสวงหาได้โดยง่ายสำหรับประชาชนทั่วไป ศูนย์เยาวชนกรุงเทพมหานคร จึงได้ดำเนินการพัฒนาปรับปรุงแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน เพื่อเปิดโอกาสและขยายโอกาสให้กับประชาชนโดยไม่จำกัดเพศ วัย และอาชีพ ให้มีโอกาสได้ศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตตามความต้องการและความเหมาะสมของแต่ละบุคคล แต่ละชุมชน โดยจัดกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้นภายในศูนย์เยาวชน

1.5 กิจกรรมเยาวชน

เสาวนีย์ เสนาสู (2532) ได้กล่าวว่า "กิจกรรม" ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Activity หรือ Programme Activity หมายถึง การกระทำใด ๆ ก็ตาม ที่จะก่อให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน ก่อให้เกิดสัมพันธภาพ ก่อให้เกิดปฏิริยาโต้ตอบภายในกลุ่มสมาชิกและการกระทำนั้น ๆ ทำให้สมาชิกได้รับประสบการณ์ในการเข้าร่วมการกระทำด้วย ฉะนั้นจึงพอสรุปได้ว่า องค์ประกอบของคำว่ากิจกรรม มี 4 ประการด้วยกัน คือ

1. ความสนุกสนานเพลิดเพลิน (Fun)
2. สัมพันธภาพ (Relationship)
3. ปฏิริยาโต้ตอบ (Interaction)
4. ประสบการณ์ (Experience)

กิจกรรมทุกชนิดมีคุณค่าในตัวของมันเอง ทั้งนี้แล้วแต่ผู้จัดกิจกรรมและผู้วางแผนกิจกรรมจะจัดใช้กับกลุ่มต่าง ๆ ได้เหมาะสมแค่ไหน เพียงใด

ประโยชน์ของกิจกรรมเยาวชน

กิจกรรมที่ใช้กันมากในงานกลุ่ม ได้แก่ การเดินรำ การเล่นดนตรี เกม และกีฬาต่าง ๆ ค่ายพักแรม ฯลฯ กิจกรรมเหล่านี้สามารถใช้กับกลุ่มสมาชิกทั้งที่มีร่างกายปกติ หรือพิการ กลุ่มที่มีสุขภาพจิตดีหรือเสีย กลุ่มที่ต้องการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ฉะนั้นกิจกรรมจึงมีประโยชน์มาก คือ

1. ช่วยผ่อนคลายอารมณ์ตึงเครียด
2. ช่วยพัฒนาสมาชิกให้เจริญเติบโตทางร่างกาย

3. ช่วยให้สมาชิกเกิดทักษะ และเกิดการเรียนรู้ต่าง ๆ
4. ช่วยให้สมาชิกเกิดความเชื่อมั่นในตัวเอง
5. ช่วยให้สมาชิกในกลุ่มได้แสดงออก มีปฏิริยาโต้ตอบกันอย่างเสรี
6. ช่วยให้สมาชิกบางคนเป็นที่ยอมรับของกลุ่ม เมื่อเขาได้แสดงออกซึ่งความสามารถในกิจกรรมนั้น ๆ
7. ช่วยให้เกิดความสามัคคี เกิดความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และเกิดความเป็นพวกพ้องกัน

นอกจากนี้แล้ว กิจกรรมยังมีคุณค่าในลักษณะที่สมาชิกได้เรียนรู้ถึงวิธีการปรับตัวเข้ากับผู้อื่นในกลุ่มกิจกรรมเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกด้วยกัน ในการวางแผนจัดกิจกรรมสมาชิกจะถูกกระตุ้นให้ใช้ความคิดและตัดสินใจ และยังทำให้สมาชิกเกิดความรับผิดชอบในสิ่งที่ตนวางแผนในกลุ่มด้วย เนื้อหาของกิจกรรมที่จัดก็จะเป็นเครื่องดึงดูดให้สมาชิกเกิดความสนใจที่จะเข้าร่วมทำกิจกรรมได้อีกด้วย

ลักษณะกิจกรรมที่ดีสำหรับเยาวชน

เสาวนีย์ เสนาสู (2532) ได้กล่าวว่า กิจกรรมที่ดีต้องมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. กิจกรรมนั้นต้องสามารถสนองความต้องการ ความสนใจ และสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ของสมาชิกได้
2. กิจกรรมนั้น ๆ สามารถพัฒนาสมาชิกในด้านต่าง ๆ เช่น ร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม
3. กิจกรรมที่ดี ควรจะเริ่มจากกิจกรรมง่าย ๆ ไปสู่กิจกรรมที่ยาก
4. กิจกรรมนั้นใช้ได้ทั้งในปัจจุบันและอนาคต

จากคุณค่าและประโยชน์ของกิจกรรมดังกล่าว จึงถือเป็นหน้าที่ของศูนย์เยาวชนที่จะต้องจัดกิจกรรมให้ตอบสนองความต้องการของเยาวชน เพราะกิจกรรมที่ดีจะช่วยส่งเสริมและพัฒนาเยาวชนให้เกิดการเรียนรู้หลายด้าน คือ พุทธิพิสัย เจตพิสัยและทักษะพิสัย ซึ่งเยาวชนสามารถนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อตนเองและสังคม

นโยบายของการจัดกิจกรรมเยาวชน

การจัดกิจกรรมนักศึกษาของแต่ละสถาบันเพื่อให้เกิดคุณค่าและประโยชน์สูงสุด จำเป็นที่จะต้องกำหนดนโยบายเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติ โดยเฉพาะรัฐบาลทุกสมัยได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาเยาวชนของชาติและเพื่อให้เกิดการพัฒนาเยาวชนของรัฐบาลและเอกชน เป็นไปอย่างมีเป้าหมาย สอดคล้องกันรัฐบาลจึงกำหนดนโยบายเยาวชนแห่งชาติได้ดังนี้

1. ปลูกฝังให้เยาวชนตระหนักในความมั่นคงปลอดภัยของประเทศยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขและมีความสำนึกนียมภาคภูมิใจ ในความเป็นไทยร่วมกัน ตลอดจนรักษาและส่งเสริมวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติ

2. เรัง่ร้ำความปรารถนาอันบริสุทธิ์ของเยาวชน ในอันที่จะมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการพัฒนาสังคมให้บังเกิดประโยชน์สูงสุดต่อส่วนรวม รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์และลดความขัดแย้งในกลุ่มเยาวชน เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยความสมานฉันท์ เคารพในความคิดเห็นและไม่ละเมิดในเกียรติศักดิ์และศักดิ์ศรีของผู้อื่น แก้ไขปัญหาด้วยสติปัญญาอย่างสันติ โดยยึดสายกลางและประสานประโยชน์

3. ส่งเสริมสุขภาพพลานามัยทั้งทางร่างกาย จิตใจและสติปัญญา เพื่อให้พร้อมที่จะพัฒนาความสามารถ ทักษะคติ พฤติกรรม ค่านิยมและคุณธรรมของเยาวชนให้เป็นพลเมืองดี มีคุณภาพ

4. ปลูกฝังให้เยาวชนมีบุคลิกภาพดี มีจิตใจเข้มแข็ง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รักเหตุผลยึดมั่นในระเบียบวินัยและความสามัคคี มีน้ำใจนักกีฬา อดทน เสียสละ เกื้อกูลซึ่งกันและกัน รู้จักการทำงานร่วมกันขยันหมั่นเพียร ประหยัด สำนึกในสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบ ที่มีต่อสังคม มีความเคารพและปฏิบัติตามกฎหมาย

5. ส่งเสริมการดำเนินชีวิตประจำวันของเยาวชนให้อยู่ในศีลธรรม จริยธรรม ตามหลักศาสนาที่นับถือ มีความสุจริต ยุติธรรมและประพฤติตนตามควรแก่วัย เพื่อเป็นรากฐานแห่งความร่มเย็นเป็นสุขในสังคม

6. กระตุ้นให้เยาวชนเป็นผู้ใฝ่หาความรู้เสมอ ส่งเสริมการฝึกอบรมวิชาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมในครัวเรือน รู้จักใช้และสงวนทรัพยากรธรรมชาติ รู้จักจัดระบบเศรษฐกิจของตนเองและประกอบสัมมาชีพตามสภาพท้องถิ่น

7. สนับสนุนให้เยาวชนรู้จักคุ้มครองป้องกันตนเองจากอบายมุขและสิ่งแวดล้อมที่ไม่เหมาะสมต่อชีวิตและเป็นภัยต่อสังคม เสริมสร้างบรรยากาศสิ่งแวดล้อมและสถานที่พักผ่อนหย่อนใจอันเหมาะสม เป็นการลดปัญหาความตึงเครียดทางจิตใจ ตลอดจนส่งเสริมให้มีการวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหาเยาวชนด้านต่าง ๆ

8. ให้การสงเคราะห์ บำบัดรักษาและคุ้มครองแก่เยาวชนที่ทุพพลภาพ ไร้หรือเสมือนไร้ความสามารถ พิการ กำพร้า อนาคต ไร้ที่พึ่ง และติดยาเสพติด ให้สามารถเป็นที่พึ่งของตนเองให้ได้และเป็นพลเมืองดี ในการอบรมสงเคราะห์และก่อกูลในสิ่งที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตแก่เยาวชนที่ขาดแคลน คุ้มครองการให้แรงงานเด็กและเยาวชนสตรีให้เกิดผลอย่างจริงจัง

9. ส่งเสริมมิตรภาพและความเข้าใจอันดีระหว่างเยาวชนในประเทศและต่างประเทศ ตามนโยบายของรัฐบาลเพื่อความมั่นคง

1.6 การจัดกิจกรรมการศึกษาในระบบโรงเรียนของศูนย์เยาวชนกรุงเทพมหานคร

มุ่งเน้นให้เยาวชนที่เป็นสมาชิกศูนย์เยาวชนกรุงเทพมหานครเกิดการเรียนรู้ทั้งแบบที่เป็นทางการและแบบไม่เป็นทางการ ซึ่งศูนย์เยาวชนกรุงเทพมหานครสามารถสร้างสรรค์กิจกรรมของตนเองและโดยการสนับสนุนของกรมการศึกษานอกโรงเรียนด้วยกิจกรรมดังต่อไปนี้

1. การศึกษาอาชีพ ซึ่งเป็นการพัฒนาทักษะและความสามารถทางด้านอาชีพของเยาวชนเพื่อให้สามารถสร้างงานเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจได้

2. การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการให้บริการความรู้และข่าวสารข้อมูล ในรูปแบบต่าง ๆ ที่ประชาชนสามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลา เช่น กิจกรรมห้องสมุด นิทรรศการ รายการวิทยุ และโทรทัศน์ เป็นต้น

3. การส่งเสริมการศึกษาในระบบโรงเรียน เป็นการจัดกิจกรรมที่ช่วยให้นักเรียนในโรงเรียนได้เรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น เช่น การเรียนรู้จากห้องสมุด นิทรรศการและการเข้าร่วมโครงการต่าง ๆ ของศูนย์ฯ ที่จัดขึ้น

4. กิจกรรมนันทนาการ เป็นการพัฒนาทางด้านสุขภาพอนามัยและจิตใจ เช่น กีฬา การออกกำลังกาย กิจกรรมเข้าจังหวะ การเล่นดนตรีไทย - สากล วาดรูป และกิจกรรมต่าง ๆ ของศูนย์ฯ

5. กิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยเฉพาะการจัดกลุ่มสนใจเรียนรู้เรื่องต่าง ๆ ที่จะเป็นประโยชน์แก่บุคคลกลุ่มต่าง ๆ เช่น สตรี ก็จะมีสนใจการเรียนรู้เรื่องการทำอาหาร ประดิษฐ์ดอกไม้สด – แห้ง งานฝีมืออื่น ๆ เด็กก็จะสนใจวาดรูป ดนตรี เป็นต้น

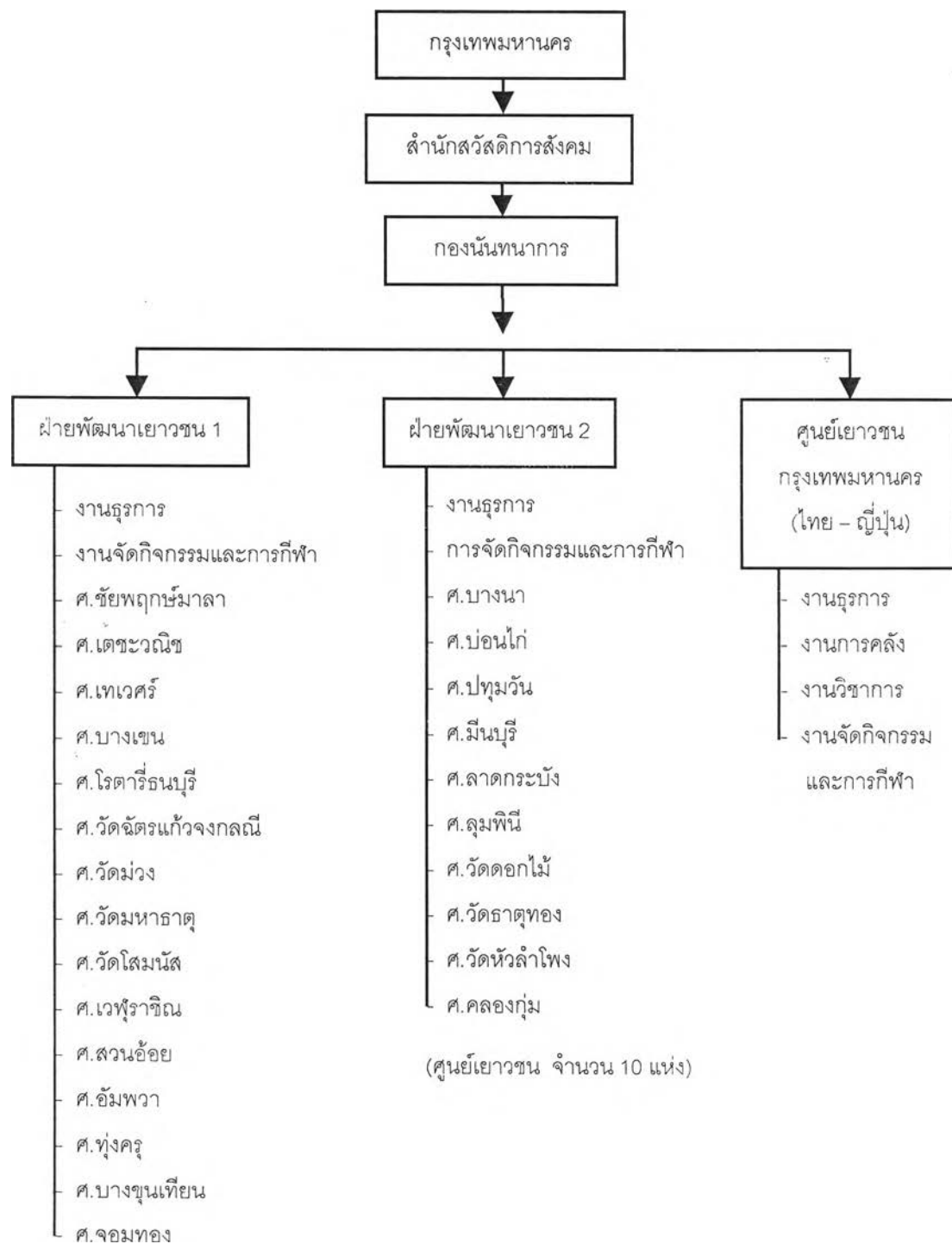
6. กิจกรรมส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีของท้องถิ่น เพื่อการเรียนรู้ สืบทอดและเผยแพร่

ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ สำหรับการศึกษานอกระบบโรงเรียนนั้น สามารถทำให้เกิดการเรียนรู้ และนำไปสู่วัตถุประสงค์ที่ศูนย์ฯ กำหนดไว้ ทั้งนี้ ในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนของกิจกรรมดังกล่าว เป็นการร่วมมือกันระหว่างศูนย์ฯ กับเยาวชน และได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากศูนย์ฯ และเยาวชนร่วมมือกันเป็นอย่างดี ซึ่งถือว่ากิจกรรมเหล่านี้จะสามารถพัฒนาเป็นกระบวนการพัฒนาเยาวชนและสังคม และศูนย์เยาวชนกรุงเทพมหานครได้อย่างเหมาะสม

เนื่องจากปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจและการเมือง รวมทั้งมีความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างวิธีการใหม่ ๆ ในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยทำให้การเรียนรู้เป็นสิ่งที่อยู่ใกล้ตัว และแสวงหาได้โดยง่ายสำหรับประชาชนทั่วไป จึงได้ดำเนินการพัฒนาปรับปรุงแนวทางการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน เพื่อเปิดโอกาสและขยายโอกาสให้กับประชาชนโดยไม่จำกัดเพศ วัย และอาชีพ ให้มีโอกาสได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตตามความต้องการและความเหมาะสมของแต่ละบุคคล

นโยบายและวิสัยทัศน์ของศูนย์เยาวชนกรุงเทพมหานคร ที่สำคัญประการหนึ่งคือการแสวงหาความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ และภาคเอกชน ในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน โดยมุ่งให้การเรียนรู้เป็นสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวและแสวงหาได้โดยง่ายสำหรับคนทั่วไป ให้สังคมไทยเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยทุกครอบครัว ชุมชน สถานศึกษา สถาบันศาสนา สถานประกอบการ เอกชน องค์กร เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ในรูปแบบต่าง ๆ ทำหน้าที่จัดการศึกษาตลอดชีวิตที่มีคุณภาพ ได้มาตรฐานสอดคล้องกับวิถีชีวิต และทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม โดยการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

แผนภูมิที่ 1 การแบ่งส่วนราชการศูนย์เยาวชนของกรุงเทพมหานคร

(สำนักสวัสดิการสังคม, 2544)

ตอนที่ 2 ความรู้เรื่องเยาวชน

2.1 ความหมาย แนวคิด เกี่ยวกับเยาวชน

เยาวชนได้มีคำจำกัดความถึงความหมายของคำว่า เยาวชนไว้หลายความหมายด้วยกัน ซึ่งผู้วิจัยขอรวมความหมายของคำว่าเยาวชนที่ได้มีผู้กล่าวไว้ ดังนี้คือ

1. ตามนโยบายเยาวชนแห่งชาติ เริ่มประกาศใช้ครั้งแรกอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 22 พฤศจิกายน 2516 กำหนดว่า เยาวชนคือ ผู้มีอายุตั้งแต่แรกเกิดถึง 25 ปีบริบูรณ์
2. ตามนโยบายส่งเสริมและพัฒนาเยาวชนแห่งชาติ ประกาศใช้เมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2520 กำหนดว่า เยาวชนคือ ผู้ที่มีอายุแรกเกิดถึง 24 ปีบริบูรณ์
3. ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 มาตรา 62 ระบุไว้ว่าการสนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาเยาวชนแห่งชาติ โดยถือว่า เยาวชนคือผู้ที่มีอายุไม่เกิน 25 ปี
4. ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 มาตรา 4 กำหนดว่าเยาวชนมีความหมายดังนี้

“เยาวชน” หมายถึงบุคคลที่มีอายุเกินกว่า 14 ปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่ถึง 18 ปีบริบูรณ์ และไม่หมายความรวมถึงบุคคลผู้บรรลุนิติภาวะด้วยการสมรส

5. ตามกฎหมายอาญามีได้แบ่งกลุ่มเด็กและเยาวชนไว้ เพียงแต่กำหนดว่าถ้าอายุครบ 20 ปีแล้วถือว่าเป็นผู้ใหญ่และในกลุ่มที่มีอายุต่ำกว่า 20 ปี น่าจะถือได้ว่าเป็นกลุ่มเด็กและเยาวชน

6. ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ. 2521 มาตรา 5 กำหนดว่า “เยาวชน หมายถึง บุคคลซึ่งอายุไม่เกิน 25 ปี”

7. ตามสำนักสถิติแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรีน ซึ่งมีหน้าที่ในการสำมะโนและสำรวจข้อมูลต่าง ๆ รวมทั้งข้อมูลเด็กและเยาวชนในทางตรงและทางอ้อม กำหนดช่วงอายุเด็กและเยาวชนไว้ คือ 0 – 24 ปี

8. หลักสูตรสากลที่ใช้กันทั่ว ๆ ไปกำหนดว่า

“เยาวชน” หมายถึง ผู้ที่มีอายุ 15 – 25 ปี ตามแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 พ.ศ. 2545 – 2549

ดังนั้น จึงสังเกตได้ว่าเมื่อมีการจำกัดความหมายของคำว่า เยาวชน ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงขอ นำความหมายของเยาวชนมาเปรียบเทียบให้เป็นแนวคิดกว้าง ๆ แต่อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยได้ยึดถือความหมายของคำนี้ตามแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 พ.ศ. 2545 – 2549 “เยาวชน” หมายถึง บุคคลที่มีอายุ 15 – 25 ปี

2.2 แนวคิดทฤษฎีของศูนย์เยาวชน

เล็ก วานิชชองกุล (2512) ได้กล่าวว่า ศูนย์เยาวชนตามความมุ่งหมายที่ ดำเนินการอยู่ทั่วไป คือ สถานที่สำหรับเยาวชนชายหญิงได้เข้ามาใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ด้วยวิธีเข้ามาเล่นกีฬา อ่านหนังสือที่มีประโยชน์ เข้ามารับการฝึกสอนความรู้บางอย่างที่ ต้องการ ตลอดจนการทำงานและอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะด้วยวิธีต่าง ๆ ที่ศูนย์เยาวชนจัดให้ และ เยาวชนเองมีความต้องการ ที่เรียกว่า เข้ามาร่วมกิจกรรมของศูนย์ โดยผู้ดำเนินการศูนย์เยาวชน มีความมุ่งหมายเพื่อที่จะให้กิจกรรมที่จัดขึ้นนั้นเป็นประโยชน์แก่เยาวชนทั้งทางตรงและทางอ้อม ในทางตรงนั้นเพื่อให้เยาวชนได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลินได้ใช้เวลาว่างที่มีอยู่ในทางที่ถูกต้อง แทนที่จะใช้ไปในทางที่ผิด ส่วนในทางอ้อมก็เพื่อให้กิจกรรมที่จัดขึ้นนั้นส่งเสริมปรับปรุงบุคลิกภาพ ของเยาวชน เพื่อประโยชน์ในด้านป้องกันแก้ไขและสร้างสรรค์ตัวเยาวชน

รุ่งนภา สิงห์นรา (2539) ได้กล่าวว่า ศูนย์เยาวชนเป็นหน่วยงานหนึ่งที่มีหน้าที่ ส่งเสริม สนับสนุนและเผยแพร่กิจกรรมเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนโดยทั่วไป ศูนย์เยาวชน กรุงเทพมหานครเป็นหน่วยงานของรัฐที่สังกัดกองนันทนาการ สำนักสวัสดิการสังคม กรุงเทพมหานคร ปัจจุบันมี 26 ศูนย์ ตั้งกระจายอยู่ตามเขตพื้นที่ต่าง ๆ ของกรุงเทพมหานคร

กรุงเทพมหานครมีหน้าที่รับผิดชอบในการพัฒนาเด็กและเยาวชน โดยมอบ หมายให้กองนันทนาการ สำนักสวัสดิการสังคมเป็นผู้รับผิดชอบในการพัฒนาเด็กและเยาวชน โดยมีศูนย์เยาวชนเป็นศูนย์ในการพัฒนาเด็กและเยาวชน

สมบัติ กาญจนกิจ (2540) ได้กล่าวว่า ศูนย์เยาวชน หมายถึง สถานที่ส่งเสริม ประสพการณ์นันทนาการให้เยาวชน หรือสถาบันที่จัดให้เยาวชนท้องถิ่นได้มีโอกาสพบปะสังสรรค์ ใช้เวลาว่างหลังการศึกษาเล่าเรียนหรือประกอบกิจกรรมใด ๆ แล้วได้พักผ่อนหย่อนใจให้เป็น ประโยชน์ในทางที่ดีเพื่อความสามัคคี มิตรสัมพันธ์ เล่นกีฬา หาความรู้ ทำประโยชน์ร่วมกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นการจัดกิจกรรมให้ได้ใช้ชีวิตไปในทางที่ดีงามก่อประโยชน์ส่วนตน และประเทศชาติ

ดังนั้น จากแนวคิดทฤษฎีของศูนย์เยาวชนพอสรุปได้ว่า ศูนย์เยาวชนได้มีจุดมุ่งหมายให้เยาวชนได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ด้วยวิธีที่ตนเองสนใจ พอใจ โดยมีหน่วยงานของรัฐเป็นผู้สนับสนุนให้มีอยู่ทั่วไปตามที่ชุมชน เพื่อสนองความต้องการ เพื่อให้เยาวชนเหล่านั้นได้มาใช้บริการอย่างเต็มที่

2.3 ศูนย์เยาวชนของกรุงเทพมหานคร

วัตถุประสงค์

1. เป็นศูนย์กลางการพักผ่อนหย่อนใจของเด็ก เยาวชน ประชาชนทั่วไป และผู้สูงอายุ
2. ส่งเสริมกีฬาสำหรับเด็ก เยาวชน ประชาชน และผู้สูงอายุ ให้มีสุขภาพพลานามัยสมบูรณ์ทั้งกายและใจ
3. ให้บริการด้านสังคมสงเคราะห์ การฝึกอบรม ฝึกอาชีพ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาวะเศรษฐกิจและสังคม
4. เสริมสร้างพฤติกรรมที่ดีงามแก่เด็กและเยาวชน ในส่วนที่เกี่ยวกับระเบียบวินัย ขนบธรรมเนียมประเพณี และเอกลักษณ์ของชาติ
5. เผยแพร่กิจกรรมของศูนย์ฯ และร่วมกิจกรรมกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ในอันที่จะส่งเสริมกิจการของศูนย์ฯ ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

ศูนย์เยาวชนของกรุงเทพมหานครจัดกิจกรรม โดยมุ่งให้ทุกคนในครอบครัวสามารถเข้าใช้บริการได้พร้อมกัน ทั้งเด็ก เยาวชน ผู้ใหญ่ และวัยชรา เพื่อความสะดวกในการเดินทาง และการดูแลซึ่งกันและกัน ตลอดจนการใกล้ชิดกันของทุกคนในครอบครัวด้วยกิจกรรมที่หลากหลายซึ่งสามารถเลือกได้ตามความสนใจ ดังนี้

กิจกรรมสำหรับเยาวชนและประชาชนทั่วไป

- 1) ด้านพลศึกษา ให้บริการฝึกสอน ฝึกซ้อมกีฬาทั้งกีฬากลางแจ้งและกีฬาในร่ม ด้วยสนามกีฬาและอุปกรณ์ที่ได้มาตรฐาน โดยมีเจ้าหน้าที่ด้านพลศึกษาให้การฝึกสอนและแนะนำ
- 2) ด้านนาฏศิลป์ ฝึกทักษะนาฏศิลป์ไทย นาฏศิลป์สากล กิจกรรมเข้าจังหวะ ดนตรีไทย ดนตรีสากล และนำออกแสดงความสามารถในงานต่าง ๆ โดยมีผู้นำที่มีความสามารถโดยเฉพาะ

3) ด้านคหกรรม เกี่ยวกับการเย็บปักถักร้อย การประกอบอาหารคาว – หวาน และสลัดผักผลไม้ต่าง ๆ และสิ่งประดิษฐ์จากเศษวัสดุเหลือใช้ ซึ่งมีผู้นำคหกรรมคอยแนะนำ

4) ด้านศิลปะ การวาดภาพ ปั้น แกะสลักและงานด้านศิลปะอื่น ๆ โดยมีผู้นำด้านศิลปะคอยให้คำแนะนำ ฝึกสอน

5) ด้านห้องสมุด และมุมอ่านหนังสือ ซึ่งจัดหนังสือพิมพ์ นิตยสาร และวารสารชั้นนำ รวมทั้งหนังสือทางวิชาการ หนังสือความรู้รอบตัว และนวนิยายไว้ให้บริการ

6) ด้านสังคมสงเคราะห์ การให้คำแนะนำ ปรึกษาปัญหาต่าง ๆ การเรียนพิเศษ ตลอดจนกิจกรรมทางสังคม โดยนักสังคมสงเคราะห์

7) กิจกรรมเนื่องในวันสำคัญต่าง ๆ เช่น วันเด็ก วันสงกรานต์ วันเข้าพรรษา เป็นต้น ซึ่งศูนย์เยาวชนจะเป็นแกนนำของชุมชนบริเวณใกล้เคียงกับศูนย์ฯ จัดงานเพื่อเปิดโอกาสให้เยาวชน และประชาชนได้มีโอกาสร่วมกิจกรรมในวันเหล่านั้น

8) กิจกรรมที่จัดเป็นครั้งคราว ได้แก่ การประกวดและแข่งขันต่าง ๆ การสาธิต การแสดงผล งานการจัดสัมมนา และการอบรมในหัวข้อที่สมาชิกให้ความสนใจและต้องการ

9) ด้านกิจกรรมพิเศษ เช่น การจัดทัศนศึกษา การจัดค่ายพักแรมในสถานที่และนอกสถานที่ต่าง ๆ

การเปิดบริการ

ศูนย์เยาวชน เปิดให้บริการทุกวันอังคาร – วันเสาร์ เวลา 10.00 – 18.00 น.

ยกเว้น ศูนย์เยาวชนกรุงเทพมหานคร (ไทย – ญี่ปุ่น) เปิดบริการเพิ่มเติมในวันอาทิตย์ เวลา 13.00 – 17.00 น.

วิธีเข้าใช้บริการ

1. สมัครเป็นสมาชิกได้ที่ศูนย์เยาวชนทุกแห่ง
2. นำบัตรสมาชิกไปแสดง และติดต่อกับเจ้าหน้าที่เพื่อร่วมกิจกรรมตามต้องการ
3. สมาชิกสามารถเข้าใช้บริการได้ทุกศูนย์เยาวชน

นโยบายของศูนย์เยาวชน

ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเยาวชนทุกกลุ่มเป้าหมายทั้งเยาวชนทั่วไป เยาวชนที่ด้อยโอกาสหรืออยู่ในสภาวะลำบาก หรือมีความบกพร่องทางร่างกาย รวมทั้งประชาชนและผู้สูงอายุ

เป้าหมายของศูนย์เยาวชน

1. กำหนดนโยบายและแผนพัฒนาเยาวชนให้ชัดเจนและมีความต่อเนื่อง
2. จัดสร้างศูนย์เยาวชนให้ครบทุกพื้นที่เขตของกรุงเทพมหานคร
3. สร้างสนามเด็กเล่นในชุมชนต่าง ๆ ให้กระจายทุกพื้นที่เขตของกรุงเทพมหานคร
4. ขยายการให้บริการทุกกลุ่มเป้าหมาย
5. จัดบริการกิจกรรมของศูนย์เยาวชนเคลื่อนที่ไปตามชุมชน
6. สนับสนุนให้มีการจัดตั้งกองทุนของเด็กเล่นและเยาวชน
7. จัดตั้งศูนย์ข้อมูลคอมพิวเตอร์ เพื่อรวบรวมข้อมูลเด็ก เยาวชนให้ทันสมัยและเชื่อมโยงเครือข่ายกับหน่วยงานเยาวชน
8. สนับสนุนให้เยาวชนจัดตั้งชมรมกลุ่มความสนใจกิจกรรมที่จัดให้บริการ

ดังนั้น พอจะสรุปได้ว่า ศูนย์เยาวชนกรุงเทพมหานครคำนึงถึงความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสภาพเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความคับคั่งของจราจรในปัจจุบันทำให้ชาวกรุงเทพมหานครเกิดความเครียดมากขึ้นและมีเวลาว่างสำหรับพักผ่อนคลายความเครียดได้น้อยลง ในขณะที่เดียวกันความต้องการอื่น ๆ ซึ่งจำเป็นสำหรับชีวิต เช่น ความต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนด้านต่าง ๆ ความต้องการเพื่อฝึกทักษะต่าง ๆ ฯลฯ

กรุงเทพมหานครตระหนักถึงความจำเป็นเหล่านี้จึงได้ส่งเสริมกิจกรรมด้านศูนย์เยาวชน เพื่อให้บริการแก่เด็กและเยาวชน โดยจัดกิจกรรมที่หลากหลาย ซึ่งสามารถเลือกเข้ามามีส่วนร่วมตามความสนใจและความต้องการ เช่น ด้านกีฬา นาฏศิลป์ ศิลปะ คหกรรมและห้องสมุด เพื่อสามารถให้บริการครอบคลุมถึงประชาชนทั่วไป เพื่อให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมด้านต่าง ๆ เช่น การออกกำลังกาย เล่นกีฬา อ่านหนังสือ ร่วมกิจกรรมพบปะสังสรรค์ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน รวมทั้งร่วมกันประกอบกิจกรรมบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ในวันสำคัญของชาติและศาสนา

ตอนที่ 3 การมีส่วนร่วม

3.1 ความหมายและแนวคิดของการมีส่วนร่วม

ความหมายเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม (Participation)

การมีส่วนร่วมของเยาวชน เป็นทั้งวิถีและเป้าหมายอันจะนำไปสู่ความสามารถในการพิจารณาตนเองของเยาวชน ซึ่งเป็นจุดหมายสูงสุดในการพัฒนา นอกจากนี้แล้ว หลักการในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ถือว่า การศึกษาเป็นภารกิจของบุคคลและสังคม โดยบุคคลและสถาบันต่าง ๆ ในสังคมจะต้องระดมสรรพกำลังและทรัพยากรทั้งหลายทั้งปวงร่วมกันเพื่อก่อให้เกิดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ที่สามารถดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนจะสำเร็จได้ จำเป็นต้องมีพื้นฐานจากการมีส่วนร่วม ในปัจจุบันนี้ปัญหาการให้ความหมายของการมีส่วนร่วมก็ยังคงมีอยู่ ดังนั้นความหมายของการมีส่วนร่วมจึงมีความแตกต่างกันดังต่อไปนี้

สำนักงานแรงงานระหว่างชาติ (International Labour Office 1971) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง ความร่วมมือ ร่วมดำเนินการ ในบางสิ่งบางอย่าง และรวมถึงความรับผิดชอบด้วย

อแลสเทอร์ ที ไวท์ (Alastair T. White. 1982) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การมีส่วนร่วมประกอบไปด้วย 4 มิติด้วยกันคือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าจะทำอะไร และทำอย่างไร การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา การลงมือปฏิบัติก็ตามที่ได้ตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินงานและการมีส่วนร่วมในการประเมินผล

กรรณิกา ชมดี (2524) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง ความร่วมมือของประชาชนไม่ว่าของตัวบุคคล หรือกลุ่มคนที่เห็นพ้องต้องกัน และเข้ามาร่วมรับผิดชอบเพื่อดำเนินการพัฒนา และเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ต้องการ โดยการกระทำผ่านกลุ่มคนที่เห็นพ้องต้องกัน และเข้ามาร่วมรับผิดชอบเพื่อดำเนินการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ต้องการ โดยการกระทำผ่านกลุ่มหรือองค์การ เพื่อให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์

อาภรณ์พันธ์ จันทรสว่าง (2525) ได้ให้ความหมายว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นผลมาจากการเห็นพ้องต้องกันของคนส่วนใหญ่ที่จะเข้าร่วมปฏิบัติการนั้น ๆ เหตุผลเบื้องต้นของการที่คนเรามาช่วยกันได้ควรจะต้องมีการตระหนักว่าปฏิบัติการทั้งหมดหรือการกระทำทั้งหมดกระทำโดย หรือทำในนามกลุ่มนั้น

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี (2526) ได้อธิบายไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบมาถึงตัวประชาชนเอง และการที่จะพิจารณาว่าเรื่องใดจะมีผลกระทบถึงตัวนั้น เป็นผลมาจากการเห็นพ้องต้องกันในเรื่องของความต้องการและทิศทางของการเปลี่ยนแปลง และความเห็นพ้องต้องกันนั้นจะต้องมีมากพอจนเกิดการริเริ่มโครงการ เพื่อการปฏิบัติ

จากที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น จะพบว่าความหมายของ “การมีส่วนร่วมของประชาชน” นั้นถูกตีความไปในความหมายต่าง ๆ กัน ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับสภาพความคิด ความเชื่อถือและความยึดมั่น (Value Judgement) ของแต่ละบุคคล แต่ละหน่วยงาน แต่ละองค์การ ทั้งยังขึ้นอยู่กับกาลเวลา และยุคสมัยอีกด้วย ภูมิธรรม เวชยชัย (2527) อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริงนั้น น่าจะหมายถึง การที่ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นเองโดยประชาชนหรือกิจกรรมที่หน่วยงานของรัฐหรือเอกชนได้จัดขึ้น โดยประชาชนเป็นผู้เข้าร่วมโดยการรับฟังเสนอความคิดเห็น ชักถาม ตัดสินใจ สำรองปัญหา วางแผนปฏิบัติ ดำเนินงาน รับประโยชน์ตลอดจนติดตามประเมินผลกิจกรรม และการมีส่วนร่วมของเยาวชนต่อการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนของศูนย์เยาวชนกรุงเทพมหานครก็เช่นเดียวกัน

แนวคิดของการมีส่วนร่วม (Participation concept)

เสมอ จันทรพัฒน์ และคณะ (2527) ได้กล่าวสรุปไว้ในรายงานการวิจัยพบว่า การยกระดับคุณภาพชีวิตและมาตรฐานความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น มีหลักและวิธีการหลายอย่างด้วยกัน แต่ที่สำคัญและขาดไม่ได้คือ หลักการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา เพราะการพัฒนาที่ได้ผลดีและถาวรที่สุดนั้นย่อมเกิดจากพลังและความสามารถของประชาชน ดังนั้น การพัฒนาที่มีประสิทธิภาพและได้ผลอย่างแท้จริง จะต้องให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาทุกด้าน และทุกขั้นตอน

แนวคิดการมีส่วนร่วมของอารยันส์ไอน์นี้ มองความเข้มของการมีส่วนร่วมในแง่ของการมีอำนาจในการตัดสินใจของประชาชน ซึ่งมีพิสัยของความเข้มตั้งแต่การไม่มีอำนาจในการตัดสินใจเลยไปจนถึงการมีอำนาจในการตัดสินใจอย่างเต็มที่

สุมาลี สังข์ศรี และ วีรฉัตร สุบัญญัติ (2534) กล่าวว่า มีสาระสำคัญที่เป็นแนวคิดพื้นฐาน 3 ประการ คือ

1. ให้ประชาชนมีบทบาทหลักในการพัฒนาโดยได้ร่วมแสดงความคิดเห็นการเขียนการพูด ร่วมสละทรัพย์สิน เงิน วัสดุ แรงกาย และเวลา
2. เป้าหมายของกิจกรรมการพัฒนา คือ การพัฒนาขีดความสามารถเพื่อพึ่งและพัฒนาตนเอง มิใช่พึ่งพารัฐ หรือพึ่งพาดังการพัฒนาภายนอก
3. กระบวนการพัฒนา ยึดหลัก ล่างสู่บน มากกว่า บนสู่ล่าง ซึ่งจะต้องถือว่าชาวบ้านเป็นตัวหลักในการแก้ปัญหา กิจกรรมการพัฒนามัเริ่มต้นจากชุมชน

จากการศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวกับความหมายของการมีส่วนร่วม ที่นักวิชาการและนักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวไว้แล้วนั้น สรุปได้ว่า “การมีส่วนร่วม” เป็นกระบวนการที่เกิดจากการเกี่ยวข้องและเปิดโอกาสให้กับบุคคล กลุ่มบุคคล สมาคม หรือองค์การต่าง ๆ ซึ่งอาจเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ อารมณ์ สังคม อันเป็นเหตุเร้าใจให้เกิดการมีส่วนร่วมในการคิดริเริ่มตัดสินใจ สำรวจปัญหา วางแผนปฏิบัติดำเนินงาน ตลอดจนติดตามประเมินผล ทั้งนี้เพื่อให้เยาวชนตระหนักว่าตนเองเป็นเจ้าของกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน หรือได้มีส่วนร่วมเป็นเจ้าของศูนย์เยาวชนกรุงเทพมหานครจะได้ให้ความร่วมมือในการดำเนินงานต่าง ๆ ด้วยดี ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ซึ่งจะมีผลกระทบโดยตรงต่อตนเองและส่วนรวม ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับสภาพความคิด ความเชื่อพื้นฐานของแต่ละบุคคล แต่ละหน่วยงานและองค์การ รวมทั้งขึ้นอยู่กับกาลเวลาและยุคสมัยอีกด้วย

3.2 กระบวนการมีส่วนร่วม

ได้มีผู้กล่าวถึงกระบวนการมีส่วนร่วมไว้ในมิติที่แตกต่างกันดังนี้

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2525) ได้แบ่งลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา

2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม
3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติการ
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน

ไพรัช เตชะรินทร์ (2527) และนิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527) จำแนกรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็น 3 รูปแบบ ดังนี้

1. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยตรง (Direct Participation)
2. ประชาชนมีส่วนร่วมทางอ้อม (Indirect Participation) โดยผ่านองค์กรผู้แทนของประชาชน (Representative Organization) เช่น กรรมการหมู่บ้าน
3. ประชาชนมีส่วนร่วมจากการเปิดโอกาสให้ (Open Participation) โดยผ่านองค์กรที่ไม่ใช่ผู้แทนของประชาชน (Non – Representative Organization) เช่น สถาบันหรือหน่วยงาน ที่เชิญประชาชนให้เข้าร่วมด้านความคิด หรือ การบริจาคทรัพยากร

อนุภรณ์ สุวรรณสทิศกร (2529) ได้กล่าวถึงแนวทางการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง

1. ร่วมคิด คือ ร่วมในการประชุมปรึกษาหารือในการวางโครงการ วิธีการดำเนินงาน การติดตามตรวจสอบและการดูแลรักษา เพื่อให้กิจกรรมโครงการได้ผลตามวัตถุประสงค์
2. ร่วมตัดสินใจ คือ เมื่อมีการประชุมปรึกษาหารือแล้ว จะต้องร่วมในการตัดสินใจเลือกกิจกรรมหรือแนวทางที่เห็นว่าดีที่สุด หรือเหมาะสมที่สุด
3. ร่วมปฏิบัติตามโครงการ คือ เข้าร่วมในการดำเนินงานตามโครงการ เช่น ร่วมออกแรง ร่วมบริจาคทรัพย์ เป็นต้น
4. ร่วมติดตามและประเมินผลโครงการ คือ เมื่อโครงการเสร็จสิ้นแล้ว ได้มีส่วนร่วมในการตรวจตราดูแล รักษาและประเมินผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ

อาลีน ฟอนารอฟฟ์ (Arlene Fonaroff อ้างถึงใน วิชชุลดา สิงห์โต, 2530) ได้เสนอความเห็นที่คล้าย ๆ กันว่า กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นจะต้องประกอบด้วยอย่างน้อย 1 ใน 4 ประเภทของการมีส่วนร่วม คือ

1. การวางแผน ซึ่งรวมถึงการตัดสินใจในการกำหนดเป้าหมาย กลวิธี ทรัพยากรที่ต้องใช้ ตลอดจนการติดตามประเมินผล
2. การดำเนินงาน

3. การใช้บริการจากโครงการ
4. การมีส่วนร่วมจากการได้รับประโยชน์

John M. Cohen and Norman T. Uphoff, (1980) ได้แบ่งเป็น 4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ประกอบไปด้วย การริเริ่มตัดสินใจ การดำเนินการตัดสินใจ และการตัดสินใจปฏิบัติการ
2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ (Implementation) ประกอบด้วย การสนับสนุนด้านทรัพยากร การบริหาร และการประสานขอความช่วยเหลือ
3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ทางด้านวัตถุ ผลประโยชน์ทางสังคม หรือผลประโยชน์ส่วนบุคคล
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)

จากความหมายและขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีผู้ให้คำจำกัดความไว้หลายความหมาย ส่วนใหญ่จะไม่แตกต่างกันมากนัก จะแตกต่างกันบ้างในรายละเอียดแยกย่อย ซึ่งผู้วิจัยจะใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ พอสรุปได้ดังนี้

การมีส่วนร่วมของประชาชนที่เป็นเยาวชน หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนที่เป็นเยาวชนได้พัฒนาขีดความสามารถในด้านต่าง ๆ เช่น การค้นคิด แก้ไขปัญหาศูนย์เยาวชน ที่ตนเป็นสมาชิก การเข้าไปมีส่วนร่วมในการสำรวจปัญหา การเข้าไปมีส่วนร่วมในการวางแผน การไปมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล ซึ่งนอกจากจะเป็นการพัฒนาขีดความสามารถของประชาชนที่เป็นเยาวชนแล้ว ยังเป็นการปลูกฝังการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอีกด้วย

สรุปได้ว่า ในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนนั้น จะต้องศึกษาโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม ตลอดจนปัญหาและความต้องการของเยาวชนในศูนย์เยาวชนกรุงเทพมหานครเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินกิจกรรม และการพัฒนาที่มีรากฐานอยู่บนความต้องการของเยาวชนที่เป็นสมาชิกศูนย์ฯ ในศูนย์เยาวชนกรุงเทพมหานคร โดยมีบุคคลต่าง ๆ เป็นผู้กระตุ้น สนับสนุน หรือให้ความช่วยเหลือเพื่อนำไปสู่การมีส่วนร่วมของบุคคล กลุ่มบุคคลหรือองค์การในการสำรวจปัญหา เพื่อวางแผน การดำเนินงานและการติดตามประเมินผล ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่คนส่วนใหญ่ของศูนย์เยาวชนกรุงเทพมหานครในระยะยาวต่อไป

3.3 ปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการมีส่วนร่วม

ในการมีส่วนร่วมของประชาชน Ross (quoted in Cary 1970) ได้เสนอความคิดเห็นว่า การที่ประชาชนจะมีส่วนร่วมในกิจการต่าง ๆ ได้ต้องมีพื้นฐานที่จำเป็นคือ มีความรู้กว้างขวาง สามารถแยกแยะจัดลำดับความสำคัญของประเด็นปัญหาต่าง ๆ สามารถที่จะเรียนรู้และตัดสินใจปัญหาได้อย่างรวดเร็ว สามารถใช้ประโยชน์จากผู้เชี่ยวชาญในสาขาอาชีพต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถศึกษาด้วยตนเอง อดทนประโยชน์จากเรื่องที่สำคัญที่เกี่ยวข้องมาใช้ในการปฏิบัติ และสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กรรณิกา ชมดี (2524) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อประชาชนได้เรียนรู้ถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากการมีส่วนร่วม ซึ่งเกิดจากการที่ประชาชนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ พบว่า อายุ เพศ การศึกษา ขนาดของครอบครัว อาชีพ รายได้ และความยาวนานในการอาศัยอยู่ในท้องถิ่น มีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน

กิตติโชติ ห้อยยี่งู (2527) ได้กล่าวถึงการสนับสนุนโรงเรียนว่าเป็นส่วนหนึ่งของการมีส่วนร่วมในโรงเรียน และกล่าวถึงปัญหาของการมีส่วนร่วมในการรับบริการและการให้การสนับสนุนโรงเรียนว่าอาจเกิดจากความพร้อมของโรงเรียน การบริหารโรงเรียนและการประชาสัมพันธ์ ส่วนปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากประชาชน มาจากพื้นฐานความรู้ของประชาชน การประกอบอาชีพ การตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัยและอื่น ๆ ซึ่งปัญหาเหล่านี้ทำให้ประชาชนไม่สามารถมีส่วนร่วมในกิจการของโรงเรียนได้

จากที่ได้กล่าวมาแล้วบ้าง จะพบว่าปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นมีความแตกต่างกันไปตามสภาพต่าง ๆ ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับแต่ละหน่วยงาน แต่ละองค์การ แต่ละบุคคล แต่ละสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ทั้งยังขึ้นอยู่กับกาลเวลาและยุคสมัยอีกด้วย อย่างไรก็ตาม ปัญหาและอุปสรรคการมีส่วนร่วมของเยาวชนต่อการจัดกิจกรรมการเรียนนอกระบบโรงเรียนของศูนย์เยาวชนกรุงเทพมหานครที่แท้จริงนั้น น่าจะมาจากหลาย ๆ ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อ การมีส่วนร่วมของเยาวชน

3.4 ความสำคัญของการมีส่วนร่วมกับการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการดำเนินการใด ๆ ก็ตามที่เกี่ยวข้องกับประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชนมีความสำคัญ และมีความจำเป็นต่อการดำเนินการ

นั้น ๆ เนื่องจากทำให้ผลของการดำเนินการมีประสิทธิภาพ บรรลุวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่กำหนดไว้

การทำโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ จะประสบความสำเร็จหรือไม่นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับ การที่ประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วมหรือไม่ และการอำนวยความสะดวกของเจ้าหน้าที่งาน การศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นงานที่ต้องชักจูงให้เข้ามามีส่วนร่วม เพราะเป็นกิจกรรมที่ต้องอาศัย ความสมัครใจ ไม่ใช่การขู่เชิญบังคับ ดังนั้น ความร่วมมือและการที่ประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วม ด้วยหรือไม่นั้น เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจของประชาชนเองว่า เขาต้องการอะไร และจะให้ความร่วมมือในเรื่องอะไร (อุ้นตา นพคุณ 2528) ในหลักการการศึกษานอกระบบโรงเรียนของ อุ้นตา นพคุณ (ข่าวสารการศึกษาผู้ใหญ่ 2529) ข้อที่ 4 ได้กล่าวถึงการให้ประชากรเข้ามามี ส่วนร่วมสอดคล้องกับความคิดเห็นของสุนทร สุนันท์ชัย (3 ปี กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2525) ว่า ปรัชญาการศึกษานอกโรงเรียน ควรมุ่งหมายให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการคิด การตัดสินใจ ในการดำเนินการใด ๆ ก็ตามที่เกี่ยวข้องกับประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชนมีความสำคัญ และมีความจำเป็นต่อการดำเนินการนั้น ๆ เนื่องจากทำให้ผลของการดำเนินการมีประสิทธิภาพ บรรลุวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่กำหนดไว้

ในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนของศูนย์เยาวชนก็เช่นเดียวกัน เนื่องจากมีความเกี่ยวข้องกับประชาชนที่เป็นเยาวชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดกิจกรรมการ การศึกษานอกระบบโรงเรียนของศูนย์เยาวชนเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ บนพื้นฐานของการปกครอง ในระบอบประชาธิปไตย ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงมีความสำคัญและความจำเป็น ซึ่ง ภิญญา สาร (2526) ได้กล่าวว่าในฐานะที่โรงเรียนเป็นหน่วยหนึ่งของสังคมและตั้งอยู่ใน สังคมประชาธิปไตย โรงเรียนควรเป็นของประชาชน จัดการเรียนการสอนโดยการเรียนรู้เห็นและความ ร่วมมือของประชาชน เพื่อประโยชน์ของประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงมีความสำคัญ เนื่องจากทำให้ประชาชนได้ทราบเกี่ยวกับกิจการต่าง ๆ ของโรงเรียน เป็นการสร้างความเชื่อถือ ความมั่นใจ และความนิยมที่มีต่อโรงเรียนให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชน ศูนย์เยาวชนก็เช่นเดียวกัน นอกจากนี้ยังเป็นการสนับสนุนให้ประชาชนเข้ามาช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการต่าง ๆ ศูนย์เยาวชน ในด้านการเงิน วัสดุ แรงงาน และกำลังใจ ส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้าใจในความสำคัญ ของกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน และให้ประชาชนเห็นความสำคัญว่าเป็นหน้าที่ของ ประชาชนในระบอบประชาธิปไตยทุกคนที่จะต้องให้ความสนใจและมีส่วนร่วมดูแลการจัด กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน

เสมอ จันทรพัฒน์ และคณะ (2527) ได้กล่าวสรุปไว้ว่า การยกระดับคุณภาพชีวิตและมาตรฐานความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น มีหลักและวิธีการหลายอย่างด้วยกัน แต่ที่สำคัญและขาดไม่ได้คือ หลักการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา เพราะการพัฒนาที่ได้ผลดีและถาวรที่สุดนั้นย่อมเกิดจากพลังและขีดความสามารถของประชาชน ดังนั้น การพัฒนาที่มีประสิทธิภาพและได้ผลอย่างแท้จริง จะต้องให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาทุกด้านและทุกขั้นตอน

ลี เจ แครี่ (Lee J. Carry อ่างใน เฟื่องฟ้า คณานุรักษ์, 2530) ได้กล่าวถึงเงื่อนไขสำคัญสำหรับการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างน้อย 3 ประการดังนี้

1. ประชาชนจะต้องมีอิสระภาพที่จะมีส่วนร่วม (freedom to participation)
2. ประชาชนจะต้องสามารถที่จะมีส่วนร่วม (ability to participation)
3. ประชาชนจะต้องเต็มใจที่จะมีส่วนร่วม (willingness to participation)

ดังนั้น ในการมีส่วนร่วมของเยาวชนต่อการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ในกิจกรรมพลศึกษา นาฏศิลป์ คหกรรม ศิลปะ และห้องสมุด ในด้านการสำรวจปัญหา การวางแผน การดำเนินงานและการติดตามประเมินผล ย่อมมีความสำคัญอย่างยิ่งที่เยาวชนที่เป็นสมาชิกศูนย์ฯ จะมีบทบาทมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง และมีส่วนร่วมด้วยความสำนึกในการเป็นเจ้าของของศูนย์เยาวชนกรุงเทพมหานคร จึงจะทำให้สอดคล้องและตรงกับความต้องการความสนใจของเยาวชนโดยแท้จริง และจะทำให้เกิดการพัฒนามีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับกิจกรรมต่าง ๆ ที่เปิดให้บริการเยาวชน แล้วมีการร่วมกันตามกระบวนการจากเยาวชนที่เป็นสมาชิกศูนย์ฯ ย่อมเกิดการเปลี่ยนแปลงส่งผลให้เกิดการพัฒนา

ในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนก็เช่นเดียวกัน เนื่องจากมีความเกี่ยวข้องกับชุมชนและเยาวชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และพัฒนาศูนย์เยาวชนกรุงเทพมหานครบนพื้นฐานของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ดังนั้น การมีส่วนร่วมของเยาวชนจึงมีความสำคัญและความจำเป็น ดังนั้น ในฐานะศูนย์เยาวชนกรุงเทพมหานครเป็นหน่วยหนึ่งของสังคมและตั้งอยู่ในสังคมประชาธิปไตย ศูนย์เยาวชนควรเป็นของเยาวชน ประชาชนทั่วไป การจัดกิจกรรมโดยความรู้เห็นและความร่วมมือของเยาวชนทั่วไป เพื่อประโยชน์ของเยาวชน การมีส่วนร่วมของเยาวชนทั่วไปจึงมีความสำคัญ เนื่องจากทำให้เยาวชนทั่วไปได้ทราบเกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ ของศูนย์ฯ เป็นการสร้างความเชื่อถือ ความมั่นใจ และความนิยมที่มีต่อศูนย์เยาวชนให้เกิดขึ้นในหมู่เยาวชนทั่วไป นอกจากนี้ยังเป็นการสนับสนุนให้เยาวชนเข้ามาช่วยเหลือเกื้อกูลกิจกรรมต่าง ๆ ของศูนย์ฯ ทั้งใน

ด้านการเงิน วัสดุ แรงงาน และกำลังใจ ส่งเสริมให้เยาวชนมีความเข้าใจในความสำคัญของการศึกษา และให้เยาวชนเห็นความสำคัญว่าเป็นหน้าที่ของเยาวชน ในระบบประชาธิปไตยทุกคนที่จะต้องให้ความสนใจและมีส่วนร่วมดูแลการจัดกิจกรรมการศึกษาในระบบโรงเรียน

นอกจากนี้ อาจกล่าวได้ว่าการมีส่วนร่วมของเยาวชนที่เป็นสมาชิกศูนย์เยาวชนกรุงเทพมหานครมีความสำคัญต่อการจัดกิจกรรมการศึกษาในระบบโรงเรียนของศูนย์เยาวชนที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมการศึกษาในระบบโรงเรียนของศูนย์ฯ จะเกิดความรู้สึกผูกพันต่อศูนย์ฯ เกิดความรู้สึกว่าศูนย์ฯ เป็นของเยาวชนที่เป็นสมาชิกศูนย์ฯ ทำให้ศูนย์ฯ ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากเยาวชนที่เป็นสมาชิกศูนย์ฯ ในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านวัตถุ แรงงาน เวลา และอื่น ๆ เป็นต้น ปัญหาความเข้าใจผิดระหว่างศูนย์เยาวชนกรุงเทพมหานครกับเยาวชนที่เป็นสมาชิกศูนย์ฯ ก็จะลดลง

การมีส่วนร่วมของเยาวชนที่เป็นสมาชิกศูนย์เยาวชนกรุงเทพมหานครก็เช่นเดียวกันที่มีความสำคัญและความจำเป็นต่อการมีส่วนร่วมในด้านการสำรวจปัญหา การวางแผน การดำเนินงานและการติดตามประเมินผล ในเรื่องของการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของศูนย์ฯ

ตอนที่ 4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศ

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของเยาวชนต่อการจัดกิจกรรมการศึกษาในระบบโรงเรียนของศูนย์เยาวชนกรุงเทพมหานครนั้น ผู้วิจัยได้พยายามรวบรวมผลงานวิจัยเฉพาะที่เกี่ยวข้องหรือใกล้เคียงรวมทั้งศึกษาเอกสารและผลงาน ซึ่งมีผู้สนใจศึกษาอื่น ๆ มาเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัย ดังนี้

ทัศนีย์ ไทยาภิรมย์ (2517) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “บทบาทของศูนย์เยาวชนในการพัฒนาเยาวชนโดยกรุงเทพมหานคร” เพื่อหาแบบฉบับในการจัดกิจกรรมของศูนย์เยาวชนให้สามารถพัฒนาเยาวชนได้ โดยมุ่งศึกษาถึงการพัฒนาเยาวชนด้านบุคลิกภาพทางสังคมและความรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนร่วม จากกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมที่มีลักษณะเดียวกัน คือ สมาชิกศูนย์เยาวชนเทเวศร์ เพศชาย กำลังศึกษาอยู่ อายุระหว่าง 13 - 18 ปี จำนวนกลุ่มละ 20 คน กำหนดวิธีการให้กิจกรรมสำหรับกลุ่มทดลอง โดยใช้วิธีการงานกลุ่มสังคม ส่วนกลุ่มควบคุมวิธีการให้กิจกรรมเป็นไปตามปกติ ซึ่งศูนย์เยาวชนจัดบริการอยู่ แล้วนำผลที่ได้มาเปรียบเทียบกัน ทำการทดลองซ้ำ 3 ครั้ง แต่ละครั้งใช้ระยะเวลา 3 เดือน ติดต่อกันเพื่อให้ได้ผลที่

แน่นอน รวมทั้งศึกษาถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่กระทบกระเทือนต่อการพัฒนาศูนย์เยาวชนของกรุงเทพมหานคร ผลการศึกษา ค้นคว้า ทดลอง สรุปได้ดังนี้

1. การจัดกิจกรรมของศูนย์เยาวชนให้กับสมาชิกนั้น ใช้วิธีการงานกลุ่มสังคมดีกว่า การให้สมาชิกมารับบริการจากศูนย์เยาวชนตามปกติ เพราะวิธีการงานกลุ่มสังคมมีการวางแผนงาน มีการเลือกนำกิจกรรมต่าง ๆ ให้กับกลุ่มและสมาชิกในกลุ่มตามความต้องการความสนใจ และสามารถพัฒนาเยาวชนได้ตามจุดมุ่งหมาย

2. การใช้ระเบียบปฏิบัติทางราชการกับงานศูนย์เยาวชน ในด้านการจัดกิจกรรม การจัดซื้อ วัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนงานการบังคับบัญชา ทำให้กระทบกระเทือนต่อความก้าวหน้าของงานศูนย์เยาวชน

วรรณวิมล หนีมพานิช (2518) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “มโนทัศน์การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น” ผลการวิจัยสรุปได้ว่า

1. การศึกษาของบิดาไม่มีความสัมพันธ์กับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักเรียนที่ระดับความมีนัยสำคัญ .05

2. รายได้ของบิดามารดาไม่มีความสัมพันธ์กับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่ระดับความมีนัยสำคัญ .05

3. อาชีพของบิดาไม่มีความสัมพันธ์กับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่ระดับความมีนัยสำคัญ .05

4. ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักเรียนมีความสัมพันธ์กับการแสดงออกเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่ระดับความมีนัยสำคัญ .01 และ .05 ในเรื่องการฟังการอภิปราย การร่วมเดินขบวน การร่วมกิจกรรมในโรงเรียน การเดินขบวน เรียกร้องความสนใจเกี่ยวกับกิจกรรมในโรงเรียน และความสนใจเกี่ยวกับการเลือกตั้งคณะกรรมการบริหารนักเรียน สภานักเรียน

5. ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักเรียนไม่มีความสัมพันธ์กับการแสดงออกเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่ระดับความมีนัยสำคัญ .05 ในเรื่องการฟังการหาเสียงเลือกตั้ง และการเห็นด้วยหรือไม่กับการออกเสียงของสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติเกี่ยวกับการไม่ให้คนอายุ 18-19 ปี มีสิทธิลงคะแนน

6. วิธีสอนทั่ว ๆ ไปที่ครูใช้ในการเรียนการสอน ครูส่วนใหญ่โดยเฉลี่ยใช้วิธีการบรรยายและอธิบาย ใช้หนังสือแบบเรียนหลายเล่มจากหลายสำนักพิมพ์ ให้นักเรียนค้นคว้าหา

ข้อเท็จจริงในห้องสมุด ฝึกวิธีการรวบรวมความรู้ โยงเนื้อเรื่องจากข่าวมาสู่บทเรียน ใช้เนื้อเรื่อง จากข่าวประกอบการสอน ครูเสนอแนะการแก้ปัญหา นำปัญหาประจำวันมาให้เด็กเรียนคิด วิพากษ์วิจารณ์ ครูใช้หนังสือพิมพ์รายวันและรายสัปดาห์ประกอบ ครูให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในหมู่นักเรียน ให้นักเรียนวิจารณ์งานของตนเอง และผู้อื่น และทดสอบทุกขั้นตอนของการเรียนการสอน

7. วิธีสอนที่ครูใช้ในการพัฒนามโนทัศน์การมีส่วนร่วมทางการเมืองเรียงลำดับจาก มากที่สุดไปหาน้อยที่สุดคือ บรรยาย ให้นักเรียนอภิปรายแสดงความคิดเห็น ให้นักเรียนค้นคว้า สอนตามแบบเรียน สร้างสถานการณ์จำลองและการแสดงบทบาท (Role play)

วิไลจิต จรุงรัตน์ (2523) ได้วิจัยเรื่อง "การศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานของคณะกรรมการส่งเสริมศูนย์เยาวชนกรุงเทพมหานคร" จากการศึกษาพบว่าปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานของคณะกรรมการส่งเสริมศูนย์เยาวชนกรุงเทพมหานคร มีหลายประการด้วยกัน อาทิ คณะกรรมการส่งเสริมศูนย์เยาวชนบางคนเข้ารับหน้าที่นี้โดยไม่เต็มใจ และส่วนใหญ่มีภารกิจส่วนตัวมาก ไม่มีเวลาให้กับการปฏิบัติงานร่วมกันเลย นอกจากนี้ฝ่ายบริหารของกรุงเทพมหานครมิได้มีการวางแผน หลักการประเมินผล และติดตามผลการปฏิบัติงานเกี่ยวกับศูนย์เยาวชนและคณะกรรมการส่งเสริมศูนย์เยาวชนไว้ให้แน่นอนชัดเจน การแต่งตั้งคณะกรรมการส่งเสริมศูนย์เยาวชนก็เป็นไปเพียงให้ถูกต้องตามระเบียบกรุงเทพมหานครว่าด้วยระเบียบศูนย์เยาวชนกรุงเทพมหานครที่กำหนดให้ทุกศูนย์เยาวชนต้องมีคณะกรรมการส่งเสริมศูนย์เยาวชนเท่านั้น ประกอบกับการที่ฝ่ายบริหารของกรุงเทพมหานครมิได้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของคณะกรรมการส่งเสริมศูนย์เยาวชนและการดำเนินงานของศูนย์เยาวชน โดยทั่วไปควรจะได้รับปรับปรุงแก้ไข หัวหน้าศูนย์เยาวชนบางศูนย์ไม่ได้สร้างความสัมพันธ์อันดีและไม่ได้ใช้ประโยชน์จากคณะกรรมการส่งเสริมศูนย์เยาวชนเท่าที่ควร จึงทำให้คณะกรรมการส่งเสริมศูนย์เยาวชนไม่มีแรงจูงใจหรือไม่มีศรัทธาที่จะปฏิบัติงานตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ เป็นผลให้คณะกรรมการส่งเสริมศูนย์เยาวชนโดยส่วนรวมมีผลการปฏิบัติงานที่ไม่บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

ศุภรัตน์ สุขสมนิต และคณะ (2524) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาสภาพและความสนใจของสมาชิกต่อกิจกรรมของศูนย์เยาวชนในเขตกรุงเทพมหานคร" โดยส่งแบบสอบถามไปยังหัวหน้าศูนย์เยาวชน และผู้มารับบริการ ผลการวิจัยพบว่า ศูนย์เยาวชนได้เปิดทำการวันอังคารถึงวันเสาร์ บุคลากรของศูนย์เยาวชน คือ ข้าราชการประจำ และอาสาสมัคร มีรายได้จากเงินงบประมาณ เงินค่าสมาชิก และเงินบริจาค กิจกรรมที่จัดแบ่งเป็น 6 กลุ่ม คือ พลศึกษา

ดนตรีและนาฏศิลป์ ศิลปศึกษา และหัตถกรรม คหกรรมศาสตร์ ห้องสมุด และกิจกรรมอื่น ๆ เป็นครั้งคราว หัวหน้าศูนย์เยาวชนมีความเห็นว่า การจัดกิจกรรมบางโครงการไม่บรรลุวัตถุประสงค์ มีสาเหตุจาก ขั้นตอนของระบบราชการ ทำให้การดำเนินงานล่าช้า ได้รับงบประมาณน้อย บุคลากรมีไม่เพียงพอ และอายุของสมาชิกแตกต่างกัน สมาชิกเพศชายสนใจกิจกรรมฟุตบอลมากที่สุด แต่สถานที่จัดกิจกรรมไม่เหมาะสม ส่วนสมาชิกเพศหญิงสนใจกิจกรรมการจัดงานรื่นเริงมากที่สุด กิจกรรมที่สมาชิกสนใจตรงกัน คือ การจัดงานรื่นเริง

สุดารัตน์ ทิพย์บำรุง (2530) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการริเริ่มโครงการพัฒนา : ศึกษาเฉพาะกรณีกลุ่มหนุ่มสาวหมู่บ้านฝายโบสถ์” จากการศึกษาพบว่า

ตามกลุ่มวัย และเพศ

จากการศึกษาแยกอายุ และเพศ ทำให้เห็นถึงพฤติกรรมในแต่ละกลุ่มอย่างชัดเจน คือในกลุ่มหนึ่ง ๆ มักจะรวมกันทำกิจกรรมตามลักษณะ เพศและวัย เพราะเป็นลักษณะธรรมชาติของการคบหาสมาคมแบบเพื่อนสนิท มิตรสหาย กลุ่มลักษณะนี้มีผลต่อกิจกรรมมากคือถ้ารวมกันทำอย่างตั้งใจ งานจะราบรื่นด้วยดี แต่ถ้าในกลุ่มไม่เห็นพ้อง ไม่สนุกที่จะร่วมก็จะเป็นแรงจูงใจให้คนทั้งกลุ่มไม่ร่วมด้วย

ลักษณะของงาน

จากการแยกศึกษากิจกรรมที่เกิดพฤติกรรมความร่วมมือกิจกรรมและผลในการพึงพอใจในของสมาชิกต่างกันนั้น ลักษณะของกิจกรรมเป็นสิ่งสำคัญมาก กล่าวคือ

ลักษณะของกิจกรรมที่ประสบความสำเร็จคือ

กิจกรรมที่สร้างความบันเทิง ทำให้สมาชิกสนุกสนานรื่นเริง มีความสุขในการทำกิจกรรม ทั้งยังเห็นว่ากิจกรรมนั้นได้รับประโยชน์ทั้งกลุ่มตนเองและผู้อื่นด้วย

สภาพเศรษฐกิจ

หนุ่มสาวแต่ละคนจะมีภาระรับผิดชอบต่อภาวะเศรษฐกิจในครอบครัวที่ต่างกัน

ในกรณีที่มีฐานะร่ำรวยบางคนมีอิสระเต็มที่ที่จะเข้าร่วม เพราะไม่ต้องกังวลเรื่องการรับจ้างนอกเหนือเวลาที่ตนว่าง แต่ในบางรายกลับต้องมีงานในบ้านอย่างหนัก เพื่อผลประโยชน์ในครอบครัวตัวเอง จนไม่มีเวลาให้ส่วนรวม

ในกรณีที่มีฐานะยากจน ต้องมีการรับผิดชอบต่อครอบครัวมาก ฉะนั้นการรับจ้างแต่ละวันจะเป็นเรื่องที่ยังประโยชน์ต่อครอบครัวมากกว่าการเข้าร่วมกลุ่มทำกิจกรรม ซึ่งเห็นว่ามีผู้อื่นเข้าร่วมแล้ว

โกศล คำเต็ม (2531) ได้วิจัยเรื่อง "ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเข้าร่วมในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทของประชาชนในจังหวัดอุบลราชธานี" จากการศึกษาพบว่า

ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการเข้าร่วมในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทของประชาชนมีดังนี้

- ปัจจัยด้านสถานภาพส่วนตัว มีจำนวน 3 ตัวแปร ตัวแปรที่มีอิทธิพลสูงสุด คือ แม่บ้าน ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่ำสุดคือ ไม่ได้หย่าร้าง
- ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม มีจำนวน 4 ตัวแปร ตัวแปรที่มีอิทธิพลสูงสุด คือ รายได้เฉลี่ย/เดือนสูง ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่ำสุดคือ การไม่เป็นสมาชิกกลุ่มเยาวชน
- ปัจจัยด้านการติดต่อสื่อสาร มีจำนวน 4 ตัวแปร ตัวแปรที่มีอิทธิพลสูงสุด คือ การติดต่อสื่อสารที่ไม่ใช้นักเรียน ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่ำสุดคือ ผู้ใหญ่บ้าน
- ปัจจัยด้านเหตุผลของบุคคล มีจำนวน 1 ตัวแปร คือ ความสามารถ

จารึก พูพวง (2536) ความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมในกิจกรรมส่งเสริมการอ่านกับความสามารถในการอ่านภาษาไทยอย่างมีวิจารณญาณ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เขตการศึกษา 1

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในกิจกรรมส่งเสริมการอ่านของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เขตการศึกษา 1 และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมในกิจกรรมส่งเสริมการอ่านกับความสามารถในการอ่านภาษาไทยอย่างมีวิจารณญาณ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เขตการศึกษา 1 ตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เขตการศึกษา 1 จำนวน 449 คน ซึ่งได้จากวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถามการมีส่วนร่วมในกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน และแบบสอบถามความสามารถในการอ่านภาษาไทยอย่างมีวิจารณญาณ ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง มีค่าความเที่ยงเท่ากับ 0.94 และ 0.91 ตามลำดับ นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาวิเคราะห์โดยการคำนวณหาค่าร้อยละ ค่ามัธยิม เลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เขตการศึกษา 1 มีส่วนร่วมในกิจกรรมส่งเสริมการอ่านน้อย
2. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมส่งเสริมการอ่านกับความสามารถในการอ่านภาษาไทยอย่างมีวิจารณ์ญาณ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เขตการศึกษา 1 ไม่มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

วุฒิ กาญจนสุนทร (2537) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรคัดสรรกับการเข้าร่วมในกิจกรรมศูนย์เยาวชนตำบลของสมาชิกศูนย์เยาวชนจังหวัดปราจีนบุรี” โดยส่งแบบสอบถามไปยังสมาชิกศูนย์เยาวชนตำบลในจังหวัดปราจีนบุรี จำนวน 395 คน ผลการวิจัยพบว่าตรงตามสมมุติฐาน จำนวน 10 ตัวแปร และขัดแย้งกับสมมุติฐาน 1 ตัวแปร คือ ระยะเวลาการเป็นสมาชิก และพบว่า

1. ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับการเข้าร่วมกิจกรรมของศูนย์เยาวชนตำบลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มีจำนวน 2 ตัวแปร คือ อายุ และระดับการศึกษา โดยผู้ที่มีอายุสูง มีแนวโน้มเข้าร่วมกิจกรรมสูงกว่าผู้ที่มีอายุต่ำ และผู้ที่มีระดับการศึกษาสูง มีแนวโน้มเข้าร่วมกิจกรรมสูงกว่าผู้ที่มีระดับการศึกษาต่ำ
2. ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับการเข้าร่วมกิจกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 มีจำนวน 7 ตัวแปร คือ อาชีพ รายได้เฉลี่ยของครอบครัว การเป็นกรรมการศูนย์เยาวชน การเป็นกรรมการกลุ่มทางสังคม การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ ความรู้ความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของศูนย์เยาวชนและความคาดหวังในประโยชน์ที่จะได้รับ คือ ผู้ที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมมีแนวโน้มเข้าร่วมกิจกรรมสูงกว่าผู้ที่ประกอบอาชีพรับจ้าง ผู้ที่มีรายได้เฉลี่ยสูงมีแนวโน้มเข้าร่วมกิจกรรมสูงกว่าผู้ที่มีรายได้เฉลี่ยต่ำ ผู้ที่เป็นกรรมการศูนย์เยาวชน เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม มีแนวโน้มเข้าร่วมกิจกรรมสูงกว่าผู้ที่ไม่ได้เป็นกรรมการ ผู้ที่มีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่บ่อยครั้ง มีแนวโน้มเข้าร่วมกิจกรรมสูงกว่าผู้ที่ติดต่อกับเจ้าหน้าที่น้อยครั้ง ผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของศูนย์เยาวชนสูง มีแนวโน้มเข้าร่วมกิจกรรมสูงกว่าผู้ที่คาดหวังต่ำ
3. ตัวแปรที่ไม่มีความสัมพันธ์กับการเข้าร่วมกิจกรรมมี 2 ตัวแปร คือ เพศ และระยะเวลาการเป็นสมาชิก

รุ่งนภา สิงห์นรา (2538) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “สภาพและปัญหาการจัดดำเนินงานของศูนย์เยาวชนในเขตกรุงเทพมหานคร” โดยส่งแบบสอบถามไปยังเจ้าหน้าที่ศูนย์เยาวชน และสมาชิกศูนย์เยาวชนในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า สภาพในการดำเนินงานของศูนย์เยาวชนในกรุงเทพมหานคร พบว่า ศูนย์เยาวชนส่วนใหญ่มีพื้นที่สำหรับจัดกิจกรรมน้อย และมีอัตรากำลังของเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอที่จะปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพ ประกอบกับการได้รับการจัดสรรงบประมาณที่น้อย และสมาชิกที่มาใช้บริการโดยเฉลี่ยในหนึ่งวันมีจำนวนน้อย ทำให้การดำเนินงานของศูนย์เยาวชนไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ส่วนปัญหาในการดำเนินงานของศูนย์เยาวชน พบว่า ศูนย์เยาวชนประสบปัญหาในระดับมากในด้านงบประมาณ คือ การเบิกจ่ายงบประมาณมีขั้นตอนมากทำให้ยุ่งยากและเสียเวลา ส่วนในด้านความต้องการของสมาชิกศูนย์เยาวชนในกรุงเทพมหานคร พบว่า สมาชิกศูนย์เยาวชนมีความต้องการมาใช้บริการมากในทุกด้าน คือ ด้านบุคลากร ด้านสถานที่อุปกรณ์ และสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านการส่งเสริมสมรรถภาพทางกาย ด้านกิจกรรมการออกกำลังกาย ด้านกิจกรรมนันทนาการ ด้านวิชาการ ด้านวันบริการต้องการให้เปิดทุกวัน และด้านเวลาที่เปิดให้บริการในวันเสาร์ – อาทิตย์

อาภรณ์ มณีโชติ (2538) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาความคิดเห็นของเยาวชนและเจ้าหน้าที่ศูนย์เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมนันทนาการของศูนย์เยาวชนในเขตกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ความคิดเห็นของเยาวชนปรากฏว่ามีความคิดเห็นด้านกิจกรรมนันทนาการอยู่ในระดับมากคือ กิจกรรมที่จัดให้บริการตรงกับความต้องการและความสนใจ บรรยากาศในการเข้าร่วมกิจกรรมเป็นกันเอง มีการแนะนำให้สมาชิกได้ทราบถึงวัตถุประสงค์และความสำคัญของการจัดกิจกรรม มีการจัดกิจกรรมตามกำหนดการที่ได้วางไว้ กิจกรรมที่จัดสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ กิจกรรมที่จัดสามารถดึงดูดใจให้สมาชิกอยากเข้าไปร่วมกิจกรรม และสมาชิกได้รับความรู้และทักษะจากกิจกรรมที่เข้าร่วม

ส่วนเจ้าหน้าที่ศูนย์เยาวชนปรากฏว่ามีความคิดเห็นด้านบุคลากร และด้านกิจกรรมนันทนาการอยู่ในระดับมาก คือ เจ้าหน้าที่มีความเป็นกันเองกับผู้มาใช้บริการ ผู้นำกิจกรรมมีความรู้ความสามารถตรงตามกิจกรรมที่จัด มีความสนใจและเอาใจใส่ต่อสมาชิกในขณะที่เข้าร่วมกิจกรรม เจ้าหน้าที่คอยให้คำแนะนำและอำนวยความสะดวกแก่ผู้มาใช้บริการ ผู้นำกิจกรรมมีความกระตือรือร้นในการปฏิบัติงานดี ในด้านกิจกรรมนันทนาการ พบว่า กิจกรรมที่จัดคำนึงถึงผลประโยชน์ที่สมาชิกได้รับ กิจกรรมที่จัดขึ้นในศูนย์ฯมีคุณค่าและให้ประโยชน์แก่สมาชิก

บรรยากาศในการร่วมกิจกรรมเป็นกันเอง มีการแนะนำให้สมาชิกได้ทราบถึงวัตถุประสงค์และความสำคัญของการจัดกิจกรรม และกิจกรรมที่จัดสอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของสมาชิก

2. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของเยาวชนและเจ้าหน้าที่ศูนย์เยาวชนเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมนันทนาการ พบว่า มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ในด้านบุคลากร ด้านกิจกรรมนันทนาการ ด้านการประชาสัมพันธ์ และด้านสถานที่อุปกรณ์ และสิ่งอำนวยความสะดวก

กรรข อัตตวิริยะนุภาพ (2540) ความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมในกิจกรรมนิตินิสิตนักศึกษากับการพัฒนาตนเองของนิตินิสิตนักศึกษาในกรุงเทพมหานคร

ผลการวิจัย สรุปได้ดังนี้

1. นิตินิสิตนักศึกษาใช้เวลาในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมนิตินิสิตนักศึกษาโดยเฉลี่ย 13.09 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ และมีคะแนนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมนิตินิสิตนักศึกษาอยู่ในระดับมีส่วนร่วมปานกลาง

2. นิตินิสิตศึกษามีคะแนนการพัฒนาตนเองโดยรวมอยู่ในระดับมีการพัฒนามาก โดยที่นิตินิสิตศึกษามีคะแนนการพัฒนาตนเองอยู่ในระดับมีการพัฒนามาก ใน 5 ด้าน คือ การจัดการกับอารมณ์ การพัฒนาสัมพันธภาพกับผู้อื่นอย่างมีวุฒิภาวะ การสร้างเอกลักษณ์เฉพาะตน การพัฒนาเป้าหมาย และการพัฒนาความมีคุณธรรม และมีคะแนนการพัฒนาตนเองอยู่ในระดับมีการพัฒนาปานกลาง ใน 2 ด้าน คือ การพัฒนาความสามารถ และการพัฒนาจากความเป็นตัวของตัวเองไปสู่การพึ่งพาอาศัยกัน

3. ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมในกิจกรรมนิตินิสิตนักศึกษากับการพัฒนาตนเองของนิตินิสิตศึกษา พบว่า เวลาที่ใช้ในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมนิตินิสิตศึกษาสัมพันธ์ทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 กับการพัฒนาตนเองในด้านต่าง ๆ เกือบทุกด้าน ยกเว้นการจัดการกับอารมณ์ ซึ่งสัมพันธ์ทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีค่าความสัมพันธ์อยู่ระหว่าง .0756 - .1416 อยู่ในระดับมีความสัมพันธ์น้อย ส่วนคะแนนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมนิตินิสิตศึกษาสัมพันธ์ทางบวกกับการพัฒนาตนเองของนิตินิสิตศึกษาทั้ง 7 ด้าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าความสัมพันธ์อยู่ระหว่าง .2244 - .4803 อยู่ในระดับสัมพันธ์น้อยถึงปานกลาง

ธีรยุทธ รัตนกรแก้ว (2540) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาสภาพและปัญหาการจัดดำเนินการกิจกรรมการออกกำลังกายและกีฬาของศูนย์เยาวชนในกรุงเทพมหานครและเทศบาล” ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ อัตรากำลังเจ้าหน้าที่ศูนย์เยาวชนมีไม่เพียงพอ และเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบงานกิจกรรมด้านกีฬามีไม่เพียงพอ สมาชิกมีความสนใจเข้าร่วมกิจกรรมการออกกำลังกายและกีฬามากที่สุด ได้รับการจัดสรรงบประมาณต่อปีน้อยมากทุกกิจกรรม วัสดุอุปกรณ์กีฬา ส่วนใหญ่มีความเพียงพอในระดับน้อยและคุณภาพ มาตรฐานของวัสดุ อุปกรณ์กีฬา มีคุณภาพน้อยเช่นกัน กิจกรรมที่จัดให้บริการตรงกับความต้องการและความสนใจอยู่ในระดับมาก ส่วนใหญ่ผู้ปกครองได้มีส่วนร่วมกับศูนย์เยาวชนโดยการสนับสนุนทางการเงินและบริจาคอุปกรณ์ทางการกีฬา งบประมาณประสบปัญหาในระดับมาก และล่าช้า สถานที่คับแคบในระดับมาก กระบวนการและขั้นตอนต่าง ๆ ทำให้งานล่าช้า มีปัญหาในระดับมาก

นวภรณ์ อังสาชน (2541) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของกลุ่มเยาวชนในภูมิคุ้มกัน” เพื่อศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของกลุ่มเยาวชนในชุมชนว่ามีการเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มเยาวชนหรือไม่เข้าร่วมในลักษณะใด และเยาวชนสามารถแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของศาสนาที่มีต่อชุมชนอย่างไร ทั้งนี้เพราะกลุ่มเยาวชนเป็นกลุ่มหนึ่งที่ทำเนิกรกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนา และชุมชนหลายกิจกรรมด้วยกันภายในรอบปี

ผลของการศึกษาพบว่าเยาวชนในชุมชนมีการเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของศาสนา และชุมชน 3 ระดับดังนี้

1. เยาวชนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมทุกขั้นตอน เยาวชนกลุ่มนี้ได้แก่ เยาวชนที่มีตำแหน่งหน้าที่ภายในกลุ่มเยาวชนซึ่งทำหน้าที่ดำเนินกิจกรรมและประสานงานกับกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน
2. เยาวชนมีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินงานกิจกรรมและขั้นตอนการประเมินผลกิจกรรม กลุ่มเยาวชนกลุ่มนี้คือ เยาวชนส่วนหนึ่งที่ทำหน้าที่ในส่วนงานพิธีกรรมภายในวัด และเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มเยาวชนบางกิจกรรม
3. เยาวชนมีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมเพียงขั้นตอนเดียว และเลือกเข้าร่วมกิจกรรมที่มีผลตอบแทนอย่างชัดเจน เยาวชนกลุ่มนี้ได้แก่ เยาวชนที่เป็นเด็กเล็กในชุมชน

จากการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของเยาวชนและคนในชุมชน ทำให้เกิดการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างวัดซึ่งเป็นตัวแทนทางศาสนากับชุมชน กลุ่มเยาวชนจึงเป็นตัวแทนของศาสนาในการส่งทอดความเชื่อและความศรัทธาของศาสนาไปสู่คนในชุมชน ทำให้ศาสนามีความสำคัญต่อคนในชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้องกิจกรรมทุกคน

นอกจากนี้กลุ่มเยาวชนยังได้รับการขัดเกลาทางสังคมจากศาสนาอย่างสม่ำเสมอ ทำให้เยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมเป็นประจำมีความเข้าใจบทบาท และหน้าที่ของตนเองในชุมชน และเป็นคนที่สังคมต้องการ

งานวิจัยในต่างประเทศ

Wright (1987) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเข้าร่วมกิจกรรมนักศึกษาในรูปแบบองค์กรในวิทยาลัยเอกชนขนาดเล็กแห่งหนึ่งกับผลสัมฤทธิ์ในการพัฒนาของนักศึกษา เพื่อที่จะดูว่านักศึกษาที่เป็นผู้นำนักศึกษานั้นมีการพัฒนาแตกต่างจากนักศึกษาที่เพียงแต่เข้าร่วมกิจกรรม หรือนักศึกษาที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมเลยหรือไม่ ผู้วิจัยได้ให้นักศึกษาที่วิทยาลัยเอกชนขนาดเล็กแห่งหนึ่งกรอกแบบสอบถามงานพัฒนาการ 2 (Student Development Task Inventory – 2) ซึ่งเป็นเครื่องมือวัดผลสัมฤทธิ์ในการพัฒนาของนักศึกษา 3 ด้าน จากทฤษฎีของซิกเกอร์ริง รวมทั้งสำรวจว่านักศึกษาเหล่านี้มีส่วนร่วมในกิจกรรมมากน้อยเพียงใด เป็นผู้นำกิจกรรม หรือเป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมของสถาบันเท่านั้น โดยแบ่งกลุ่มนักศึกษาเป็น 4 กลุ่มเพื่อเปรียบเทียบกัน คือ ผู้นำ นักศึกษา ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ผู้ไม่เข้าร่วมกิจกรรม และนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ซึ่งเป็นนักศึกษาแรกเข้า

ผลการวิจัยปรากฏว่า ไม่มีข้อแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างกลุ่มผู้เข้าร่วมกับกลุ่มผู้ไม่เข้าร่วม หรือระหว่างกลุ่มผู้นำนักศึกษากับกลุ่มผู้เข้าร่วมในด้านผลสัมฤทธิ์ในการพัฒนา ส่วนนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ได้คะแนนการพัฒนาน้อยกว่ากลุ่มผู้ไม่เข้าร่วมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในด้านการวางแผนอาชีพ นอกจากนี้ นักศึกษาชั้นปีที่ 1 ยังได้คะแนนต่ำกว่ากลุ่มผู้นำอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในการพัฒนา 4 ด้าน คือ ด้านการพึ่งพาอาศัยกัน การพัฒนาเป้าหมาย การวางแผนอาชีพอย่างมีวุฒิภาวะ และการวางแผนการดำเนินชีวิตอย่างมีวุฒิภาวะ กลุ่มนักศึกษาชั้นปีที่ 1 มีอายุน้อยกว่าอีก 3 กลุ่มอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ถึงแม้ว่าทั้ง 4 กลุ่มจะไม่มี ความแตกต่างกันในเรื่องการกระจายระหว่างเพศชายและเพศหญิง แต่โดยรวมแล้วผู้หญิงได้คะแนนสูงกว่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในด้านการพัฒนาเป้าหมายและการวางแผนการดำเนินชีวิต และเมื่อเปรียบเทียบกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดในทุก ๆ ด้าน พบว่า นักศึกษาชั้นปีที่ 1 ได้

คะแนนต่ำกว่ากลุ่มอื่น ๆ อีก 3 กลุ่มอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในด้านการพัฒนาเป้าหมาย การวางแผนการเรียน และการวางแผนอาชีพ

Smith (1991) ทำการวิจัยเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมในกิจกรรมนอกหลักสูตรกับการพัฒนาด้านจิตสังคมของนักศึกษามหาวิทยาลัยเคมสัน” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมนอกหลักสูตรของมหาวิทยาลัยกับพัฒนาการด้านจิตสังคมของนักศึกษาใน 3 ด้าน คือ การพัฒนาความเป็นอิสระทางวิชาการ ความสามารถในการกำหนดเป้าหมายและการพัฒนาสัมพันธภาพกับผู้อื่น โดยกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาเป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรีภาคปกติที่มหาวิทยาลัยเคมสัน ในแคลิฟอร์เนียตอนใต้ ที่ได้มาจากการสุ่มตัวอย่าง ในการเก็บข้อมูลให้นักศึกษกรอกแบบสำรวจ 2 ชุด คือ แบบสำรวจการมีส่วนร่วมของนักศึกษา (Student Involvement Survey) และแบบวัดงานพัฒนาการและวิถีชีวิต (Student Developmental Task and Lifestyle Inventory) แล้วนำคำตอบมาวิเคราะห์เพื่อดูความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนชั่วโมงที่ใช้ในการร่วมกิจกรรมนอกหลักสูตรกับคะแนนที่ได้ในแบบวัดการพัฒนาทั้ง 3 ด้าน ผลการวิจัย ปรากฏดังนี้

1. การพัฒนาด้านความเป็นอิสระทางวิชาการจะสูงขึ้น เมื่อระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และเป็นความสัมพันธ์ชนิดเดียวที่พบในการศึกษาความสัมพันธ์ของกลุ่มตัวอย่างนี้
2. มีความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมในกิจกรรมกับการสร้างเป้าหมายทางการศึกษาและอาชีพในกลุ่มนักศึกษาชั้นปีที่ 4
3. มีความสัมพันธ์ในทางลบในนักศึกษาบางคน คือ นักศึกษาชายที่มีเกรดเฉลี่ยอยู่ระหว่าง C-B การใช้เวลาในการร่วมกิจกรรมทำให้มีการพัฒนาซ้ำในด้านการมีสัมพันธภาพกับผู้อื่นอย่างมีคุณภาพ

Bulling, Jr. (1992) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมในกิจกรรมกีฬาและกิจกรรมนอกหลักสูตรอื่น ๆ กับการพัฒนาของนักศึกษา” กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาชาย 90 คน (เป็นนักกีฬา 45 คน และไม่ได้เป็นนักกีฬา 45 คน) และนักศึกษาหญิง 88 คน (เป็นนักกีฬา 44 คน และไม่ได้เป็นนักกีฬา 44 คน) ที่วิทยาลัยขนาดเล็กแห่งหนึ่งในเขตตะวันตกกลางของสหรัฐอเมริกา กลุ่มตัวอย่างจะต้องตอบแบบวัดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมนอกหลักสูตรและแบบวัดงานพัฒนาการและวิถีชีวิตนักศึกษา เพื่อที่จะประเมินระดับการพัฒนาของ

นักศึกษาในงานด้านต่าง ๆ 3 ด้าน "คือ" ด้านสัมพันธภาพกับผู้อื่นอย่างมีวุฒิภาวะ การสร้างเป้าหมายที่ชัดเจน และความเป็นอิสระทางวิชาการ

ผลการวิจัยปรากฏว่า การมีส่วนร่วมในกิจกรรมนอกหลักสูตรมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญต่อการพัฒนาสัมพันธภาพกับผู้อื่นอย่างมีวุฒิภาวะ และการสร้างเป้าหมายที่ชัดเจน เมื่อมีส่วนร่วมในกิจกรรมนอกหลักสูตรเพิ่มขึ้น คะแนนในแบบวัดการพัฒนาของนักศึกษา ก็จะเพิ่มขึ้นด้วย ส่วนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมกีฬาไม่ได้มีผลอย่างมีนัยสำคัญต่อการพัฒนาตัวนักศึกษาในด้านใด การมีส่วนร่วมในกิจกรรมนอกหลักสูตรเป็นตัวพยากรณ์ที่สำคัญสำหรับการพัฒนาของนักศึกษาในด้านต่าง ๆ ทั้ง 3 ด้านดังกล่าว เพศและความเป็นนักกีฬาเป็นตัวพยากรณ์ที่สำคัญสำหรับคะแนนงานการพัฒนาด้านการสร้างเป้าหมายที่ชัดเจน